

Zašto je Isus umro?

Istraživanje o višestrukoj biblijskoj doktrini o pokajanju sa tačke gledišta biblijskog unitarijanizma predstavljeno na 25. teološkoj konferenciji *Restoration Fellowship* u Hemptonu, Džordžiji, 29. aprila 2016.

Sean Finnegan (www.restitutio.org)

Sažetak

U prvom delu ću kategorisati i sumirati ono što dokumenti Novog zaveta govore o svrsi Hristove smrti, i nabrojaću osam razloga za to: Isus je umro kako bi pružio večni život, pomirio nas sa Bogom, izrazio ljubav, pobedio zlo, pružio primer, opravdao nas bez dela Zakona, oslobodio nas od greha ako ne živimo pravično i od naših grehova. Ovi biblijski razlozi su neosporivi kada je u pitanju svaka biblijska teorija ispaštanja – ne treba u svakoj teoriji svaki od ovih razloga da bude zastupljen, već svaka teorija ne sme da poriče ijedan od ovih razloga. U narednom tekstu ću razmotriti sedam teorija ispaštanja i svaku proceniti. To su: 1) otkup, 2) *Christus victor*, 3) moralni primer, 4) zadovoljstvo, 5) zamena okrivljenog, 6) zamena vlade i 7) zamena zajednice. Između teorija 4) i 5) ću razmotriti prednosti i mane verovanja u božansku prirodu Hrista u kontekstu pokajanja. Na kraju ću predložiti sopstvenu teoriju, sa osvrtom na 5), 6) i 7).

Uvod

U našim pesmama je, u našim kolima, oko našeg vrata i na našim zidovima, kako zidovima u kući tako i na onim virtuelnim. Krst Hristov dominira hrišćanskom simbolikom, teologijom i propovedima. Međutim, često pogrešno shvatamo iskupljenje – način na koji nas Hrist iskupljuje kod Boga – ili se ono svodi na jednu dimenziju pa se smatra biserom a u stvari je u pitanju višestrani dijamant. Prvobitno, mislio sam da ću predstaviti jednu teoriju ispaštanja, onu koja jasno ostale baca u senku, i završiti s tim. Međutim, dok sam istraživao opcije, otkrio sam dodatne načine razmišljanja o istom, iako nijedan izvor nije naveo sve glavne teorije. Naravno, skoro je nemoguće shvatiti koji je način razmišljanja o ovoj doktrini najbolji a da se ne poseduje znanje o primarnim izborima. Štaviše, primetio sam tendenciju da se kombinuje ono što Biblija propoveda sa samim teorijama. Biblija je osnova onoga na čemu moramo da sagradimo svaku doktrinu, ali uredne sistematske teologije imaju tendenciju da se klata na svojim neravnomernim podlogama. Kao posledica toga, odlučio sam da ispunim dva zasebna mada povezana zadatka: 1) da kategorišem i sumiram ono što Biblija govori o tome šta je Isusova smrt postigla i 2) da predstavim i procenim svaku od glavnih teorija ispaštanja.

Iako ću se u daljem tekstu fokusirati, skoro isključivo, na Hristovu smrt (otuda i naslov teksta), nikako ne želim da insinuiram da njegov život, posebno njegova učenja i služba tokom koje je lečio ljude, nisu od najvećeg značaja, jer, ipak, kako to Vernon Grounds kaže: „Njegova smrt prevazilazi njegovo učenje.“¹ Štaviše, ne tvrdim da sam istražio tematiku do kraja niti da sam autoritet po tom pitanju, niti da je moje mišljenje obavezujuće za sve biblijske unitarijance ili ozbiljne proučavaoce Biblije. Ovo je moj prvi pohod ka ovoj doktrini i stoga, ono što ja

¹ Vernon C. Grounds, “Atonement,” in *Wycliffe Dictionary of Theology*, ed. Everett F. Harrison, Geoffrey W. Bromiley, and Carl F. Henry (Peabody, MA: Hendrickson, 2000), str. 71.

predlažem u zaključku nije konačno i podložno je razmatranju. Sve povratne informacije su dobro došle, bilo da su u pitanju prigovori ili konstruktivne kritike.²

Prvi deo: Biblijski razlozi za Isusovu smrt

Kada hrišćanski mislioci diskutuju o iskupljenju, oni uglavnom diskutuju započinju prikazivanjem raznih popularnih teorija: moralni primer, satisfakcija, zamena okrivljenog, itd. Onda oni svaku procenjuju na osnovu njenih zasluga, moći objašnjavanja, poklapanja sa Biblijom, logičke doslednosti itd. Ja želim da počnem malo drugačije. Moje prvo pitanje nije koje teorije ispaštanja hrišćani ističu, već šta Biblija kaže o Isusovoj smrti? U pokušaju da odgovorim na to pitanje, ispitao sam Novi Zavet (u daljem tekstu NZ) kako bi pronašao stihove koji se tiču ove tematike.³ Prilikom kategorizacije tekstova, shvatio sam koliko je teško ove aspekte iskupljenja izvući iz njihovog prirodnog okruženja, jer se često nekoliko različitih kategorija preklapa i prepliće. Samim tim, ono što ću u daljem tekstu predstaviti kao grafikon je do neke mere veštački prikaz, mada donekle ilustruje način na koji sam organizovao svoj pristup istinski beskonačnim biblijskim podacima. Predstavio sam osam aspekata Hristovog ispaštanja (iskupljenja) u NZ:

Tekstovi ispaštanja u Novom zavetu

Ja ću svaki od ovih tekstova nakratko objasniti, pre nego što razmotrim dalekosežne teorije ispaštanja i predstavim modifikovanu verziju ideje zamene zajednice koju je prikazao Joshua Thurow. Ja ću svaku od ovih osam teorija koje sam gore u tekstu naveo poredati po redosledu od najmanje zastupljene do najviše zastupljene.

² Pošaljite email na sean@restitutio.org.

³ Naravno, potpuna biblijska teologija ispaštanja mora da uzme u obzir to šta hebrejska biblija kaže na tu temu. Ja ću uključiti važne pasuse iz Starog zaveta jer su neophodni, mada detaljna analiza prevazilazi opseg ovog dela.

1. Isus je umro da pruži večni život⁴

Veliki broj novozavetnih tekstova govori o večnom životu, međutim samo mali broj eksplicitno povezuje Isusovu smrt sa pružanjem večnog života onima koji veruju.⁵ Iznenadilo me kad sam otkrio da je ova kategorija bila najmanje testirana. Čak iako je tako, izuzetno je važna, jer Hristova smrt može da pruži oprostaj, ali mi bismo samo uživali u izmirenju tokom ovog života. Međutim, Isusova smrt ne samo da se bavi prošlošću i sadašnjošću, već se bavi i budućnošću, jer otvara put ka Carstvu Božijem. U pesmi o jagnjetu u Otkrovenju, vidimo kako se Isusova smrt jasno odnosi na večni život:

Otkrovenje 5:9-10⁶

„I pevahu pesmu novu govoreći: Dostojan si da uzmeš knjigu, i da otvoriš pečate njene; jer si se zaklao, i iskupio si nas Bogu krvlju svojom od svakog kolena i jezika i naroda i plemena, I učinio si nas Bogu našem careve i sveštenike, i carovaćemo na zemlji.“

Jagnje koristi svoju krv kako bi iskupilo svakakve ljude. Svrha tog iskupljenja je da od njih stvori carstvo koje će vladati na zemlji. Mi na osnovu drugih tekstova znamo da je samo carstvo večno i da će ga božiji narod posedovati zauvek (vidi Dan 7:18, 27; Mat 25:34, 46; Luka 18:29-30; Otk 2:26-27; 22:5; itd.).

2. Isus je umro da nas pomiri sa Bogom⁷

Zbog naše disfunkcionalnosti, uništavanja i zbog toga što ne sledimo Božije zapovesti, mi smo se otuđili od Boga. Skrenuli smo s puta brojnim pobunama još od naših prvih roditelja pa sve do danas. Mi smo se, kao što to Pavle tvrdi, „otuđili i postali neprijatelji u umovima, čineći zla dela“ (Kološanima 1:21) ili kao što na drugom mestu kaže: „U kojima i mi svi živimo nekada po željama tela svog, čineći volju tela i pomisli, i bejasmo rođena deca gneva, kao i ostali“ (Efescima 2:3). Za nejevrejski narod, situacija je još ozbiljnija, jer smo mi „nekada po telu neznabošci bili i nazivani neobrezanje od onih koji su se zvali po telu obrezanje, koje se rukom radilo, Da bejaste u ono vreme bez Hrista, odvojeni od društva Izrailjevog, i bez dela u zavetima obećanja, nadu ne imajući, i bezbožni na svetu“ (Efescima 2:11-12). Kao nejevrejskom narodu, nedostajao nam je pristup Bogu.

Hristova smrt popravljja naš loš odnos sa Bogom. Evo nekoliko načina na koje NZ izražava ovu veličanstvenu istinu:

Kološanima 1:19-22

Jer bi volja Očeva da se u Nj useli sva punina, I kroza Nj da primiri sve sa sobom, umirivši krvlju krsta Njegova, kroza Nj sve, bilo na zemlji ili na nebu. I vas koji ste nekad bili odlučeni i neprijatelji kroz pomisli u zlim delima, A sad vas primiri u telu mesa Njegovog smrću Njegovom, da vas svete i bez mane i bez krivice izvede preda se.

⁴ Jovan 3:16; Rim 5:21; 1Sol 4:10; Otkr 1:5-6; 5:9-10

⁵ Naravno, ja shvatam da mnogi stihovi koji objašnjavaju da je Isus umro za naše grehove takođe mogu da se odnose na temu večnog života, pošto nas naši grehovi sputavaju da stupimo u dolazeće doba, ali ja ću ovde ove dve kategorije držati odvojene.

⁶ Svi stihovi su iz *Svete Biblije: Engleska standardna verzija* (ESV) (Wheaton, IL: Crossway, 2011).

⁷ Rim 5:10; 2Kor 5:18; Efe 2:13-16; Kol 1:20-22; 1Petr 3:18; Jevr 10:19

Efescima 2:11-12

A sad u Hristu Isusu, vi koji ste nekada bili daleko, blizu postadoste krvlju Hristovom. Jer je On mir naš, koji oboje sastavi u jedno, i razvali plot koji je rastavljao, neprijateljstvo, telom svojim, Zakon zapovesti naukama ukinuvši; da iz oboga načini sobom jednog novog čoveka, čineći mir; I da pomiri s Bogom oboje u jednom telu krstom, ubivši neprijateljstvo na njemu.

Isus je patio, tako da bi mogao da nas „dovede do Boga“ (1. Petrova 3:18). Kao rezultat svega toga, mi možemo da budemo „samouvereni i da uđemo u sveta mesta pomoću krvi Isusove“ (Jevrejima 10:19). Mi taj pristup Bogu uzimamo zdravo za gotovo, ali nismo ga oduvek imali. Čak ni Izrael nije bio u mogućnosti da smelo pristupi Božijem prisustvu. Hram je prikazao koliko je čovečanstvo bilo otuđeno od Boga. Nejevrejski narod je bio u najudaljenijem delu dvorišta, Izrael je bio bliži, ali samo su sveštenici mogli da pristupe samom hramu i to samo u određenim trenucima da sprovode određene obrede. Ono Božije najsvetije mesto su mogli da posete samo prvosveštenici, i to samo jednom godišnje, ali ne bez krvi kako bi prekrili sopstvene grehove. Ovi neprijateljski zidovi koji su delili narod, srušeni su nakon Hristove smrti kako bi omogućili Jevrejima i nejevrejskom narodu da „u jednom duhu imaju pristup Ocu“ (Efescima 2:18). „Tako dakle više niste tuđi i došljaci, nego živite sa svetima i domaći ste Bogu“ (Efescima 2:19).

3. Isus je umro kako bi izrazio ljubav⁸

Textus classicus za ovu ideju je bez sumnje stih 3:16 Jevanđelja po Jovanu, gde piše: „Jer Bog je toliko voleo svet da je dao svog sina jedinca.“ Samim tim, budući da je dao svog jedinog sina (ili jedinog začetog sina), Bog je izrazio svoju ljubav prema celom svetu. Ovo je vrhovni čin skupe ljubavi. Smatram da bi Bog umro za naše grehe da je mogao, ali budući da je besmrtn, on nije u mogućnosti da iskusi smrt.⁹ Bog je svog jedinca (jedinstvenoga) dao da ga muče i ubiju, šta može biti mukotrpnije od toga? Ja ne mogu da zamislim ništa teže. Ne mogu da zamislim koliko mora da je Svemoćnom bilo mukotrpno da gleda kako njegov voljeni sin, kojim je jako zadovoljan, trpi rujanje, poniženje, žigosanje i na kraju doživljava smrt. Biće koje je moglo da uništi sve na Golgoti sa lakoćom sa kojom mi ubijemo mušicu, moralo je da sedi i gleda. Takvu agoniju je teško razumeti, ali on ju je izdržao dobrovoljno, ma koliko naporno to bilo, zbog ljubavi prema svima koji će imati korist od toga. Stoga, ovaj neprikosnoveni čin pokazuje koliko Bog voli svet.

Sada, Isus nije bio ni naivni dečak ni pijun nesvesan šire slike kada je sprovodio želje svog Oca. On je bio odrastao čovek koji je shvatio svrhu čina i javio se dobrovoljno da obavi misiju. Stoga, njegova smrt ne samo da ukazuje na to kako je „Bog pokazao svoju ljubav prema nama time što je, iako smo svi još uvek grešnici, Hrist umro za nas“ (Rimljanima 5:8), već ukazuje i na to kako je sam Hrist hrabro „voleo nas i oslobodio nas od naših grehova svojom krvlju“ (Otkrovenje 1:5). Takva ljubav nas inspiriše i teši, vodeći nas ka takvom spasitelju i takvom Bogu.

⁸ Jovan 3:16; Rim 5:8; 8:32; Gal 2:19-20; Efe 2:4-7; 1Jov 4:9-10; Otkr 1:5

⁹ Vidimo da je Bog besmrtn u ovim stihovima: Rim 1:23; 1Tim 1:17, 6:16. Vratću se da procenim kako verovanje u božansku prirodu Hrista menja teologiju ispaštanja u detaljnoj diskusiji u drugom poglavlju.

4. Isus je umro da bi porazio zlo¹⁰

Putem umiranja, Isus je onog koji ima vlast nad smrću učinio bezmoćnim (Jevrejima 2:14). Iako se svakom ko je prisustvovao raspeću činilo da je Isus predstavljen kao deo spektakla, zapravo, njegova patnja je razoružala vladare i vlasti, i njih same učinila spektaklom (Kološanima 2:15). Pomoću krvi prolivene na krstu, Očeva dobra volja je bila da pomiri sve sa sobom kako na zemlji tako i u raju (Kološanima 1:19-20). Umesto da porazi demone u svoju korist, Hrist je umro oslobodivši i osnaživši svakoga kog je stari režim zarobio i pokorio.

Nismo više zarobljenici u tami, već nas je Bog „premestio u Carstvo svog voljenog Sina u kom imamo iskupljenje, oprostaj grehova“ (Kološanima 1:13-14). Ne moramo više da igramo kako Đavo svira, kao što smo to morali pre (Efescima 2:1-3). Hrist nas je oslobodio ne samo smrti već i straha od smrti (Jevrejima 2:14). Pretrpevši posledice zmijinog otrova, on je đavolu oduzeo zube i učinio ga nemoćnim da grize svoje sledbenike. On je došao da „uništi đavolja dela“ (1. Jovanova 3:8), oslobodivši svoje ljude od zla. Sada imamo istu misiju koju je Isus imao, a to je da otvorimo ljudima oči tako da mogu iz tame da se okrenu ka svetlosti i od Satane kao vladara ka Bogu (Dela 26:18). Satana je poražen! Hrist je pobedio! Mi smo slobodni!

5. Isus je umro da pruži primer¹¹

Herojska smrt Isusa Hrista nas inspiriše i podučava. Na primer, *carmen Christi* ukazuje na to koliko je sramotno to što je Hristova smrt na krstu preduslov za njegovo vaznesenje a u isto vreme i pravi primer Hristovim sledbenicima Filipljanima:

Filipljanima 2:4-10

Ne gledajte svaki na svoje, nego i na ono, što je drugih! Jer ovo mišljenje treba da je u vama, kakvo je i u Kristu Isusu, Koji kad je bio u obličju Božjemu, nije držao za otimačinu, da bude jednak Bogu, Nego je sebe poništio uzevši obličje sluga, i postao je sličan ljudima, i vanjštinom je bio nađen kao čovjek. Ponizio je sam sebe postavši poslušan do smrti, do smrti na križu. A zato i Bog njega povisi i darova mu ime, koje je nad svako ime, Da se u ime Isusovo pokloni svako koljeno onih, koji su na nebu i na zemlji i pod zemljom...

Samim tim, Isusova iskušenja služe ne samo da koriste onima koji veruju u njega, već i kao primer toga kako treba interese drugih da stavimo ispred svojih interesa. Mi moramo da „hodamo s ljubavlju, jer nas je Hrist voleo i dao sebe za nas“ (Efescima 5:2). Ko može da pruži bolji uzor od onog ko svojevolsjno da svoj život zarad drugih ljudi? Poslanica Jevrejima, isto tako, osvrće se na krst kao praktičnu šemu koju treba da pratimo u pokušaju da „izdržimo trku koja je postavljena pred nas“ (Jevrejima 12:1-2).

Treba da „uzmemo u obzir onog koji je pretrpeo takvo neprijateljstvo od grešnika“ i da se ne predamo ili izgubimo volju (Jevrejima 12:3). Ipak, kroz šta god da prolazimo, to nije ni izbliza strašno u odnosu na to kroz šta je on prošao. Samim tim, Petar koristi Hristovu patnju kao paradigmu za ugnjetavane robove:

¹⁰ 1Kor 2:8; Gal 1:4; Kol 1:13-14; 2:15; Jevr 2:14-15; 1Jov 3:8; Otkr 12:11

¹¹ 2Kor 4:10-11; Efe 5:2; Fil 2:4-8; 3:10; 1Petr 2:21-23; 4:13; Jevr 12:1-2; 1Jov 3:16; 4:10

1. Petrova 2:18-23

*Sluge!*¹² *Budite pokorni sa svakim strahom gospodarima ne samo dobrima i krotkima nego i zlima. Jer je ovo ugodno pred Bogom ako Boga radi podnese ko žalosti, stradajući na pravdi. Jer kakva je hvala ako za krivicu muke trpite? Nego ako dobro čineći muke trpite, ovo je ugodno pred Bogom. Jer ste na to i pozvani, jer i Hristos postrada za nas, i nama ostavi ugled da idemo Njegovim tragom: Koji greha ne učini, niti se nađe prevara u ustima Njegovim; Koji ne psova kad Ga psovaše; ne preti kad strada; nego se oslanjaše na Onog koji pravo sudi;*

Isusov način patnje predstavlja učenje za njegove sledbenike o tome kako da se izbore sa nepravdom i bolom. Umesto da uzvratimo istom merom, mi treba da sebe poverimo Bogu koji pravedno sudi. Ne samo to, već naš *imitatio Christi* može da ide do te mere da damo svoj život za braću i sestre (1. Jovanova 3:16; 4:10-11). Zapravo, Pavle je želeo da deli Isusovu patnju da bi ga bolje upoznao (Filipljanima 3:9).

6. Isus je umro da nas opravda bez dela Zakona¹³

Veliki deo Pavlovih poslanica upućenih Rimljanima i Galatima govori o odnosu Jevreja prema zakonu i grehu sada kada je Hrist otvorio novi put ka Bogu putem svog raspeća. Iako mi ne možemo da pronađemo pravdu zakonom, mi je možemo pronaći van zakona, putem vere u Isusa Hrista (Rimljanima 3:19-23). Božija milost nam donosi pravdu kao dar, do nje se dolazi ne poštovanjem zakona, već putem usluge koju nam je pružio Hrist svojom prolivenom krvlju (Rimljanima 3:24-25). Mi nismo više vezani zakonom već Hristovom smrću, i mi smo umrli, oslobođeni smo Starog zaveta kako bismo mogli da se obavežemo drugom – njemu kog je Bog digao iz mrtvih (Rimljanima 7:1-4). Pošto je onaj koji ne postupa prema zakonu proklet, putem njegove smrti, Hrist je za nas postao kletva, kao što je napisano: „Proklet je svako ko je ovešan na drvetu“ (Galatima 3:10-13; 5. Mojsijeva 27:26; 21:23). Zbog toga što je Hrist učinio, mi možemo da primimo obećani duh kao Avramov blagoslov (Galatima 3:14). Iako je zakon bio dobar, svet i iako je vršio funkciju našeg čuvara do Hristovog dolaska, sada kada je vera stigla, „na nas više ne pazi čuvar“ (Galatima 3:23-26). Pavle čak ide toliko daleko da kaže „Jer ako pravda kroz zakon dolazi, to Hristos uzalud umre“ (Galatima 2:21). Ako preokrenemo ovu poslednju misao, shvatićemo da je svrha Hristove smrti (bar jedna od mnogih) da nas učini pravičnim mimo zakona. Pored toga, Poslanica Jevrejima veliki deo Hristove smrti stavlja u odnos sa Mojsijevim zakonom. Naučili smo da je Božiji sin, koji nam je doneo Novi zakon, bolji od anđela koji su prosledili Stari zakon (Jevrejima 1-2) jer je Sin (Isus) bolji od sluge Mojsija (Jevrejima 3) i njegovo sveštenstvo (posle Melhisedeka) bolje od Aronovog (Jevrejima 7). Isus je novi zakon ozvaničio svojom krvlju i taj zakon je bolji od starog, jer je zasnovan na boljim obećanjima (Jevrejima 8), ima bolju žrtvu (Jevrejima 10) i bolju sveštenu službu, jer Isus služi u Božijem nebeskom hramu a ne u zemaljskoj kopiji istog (Jevrejima 9). Kao rezultat Hristove smrti, ni nejevrejski narod ni Jevreji ne treba da traže pravdu putem zakona, već na osnovu Hristovih usluga.

¹² Reč koja se ovde pominje je οἰκέται, i bukvalno znači „članovi domaćinstva“ (BDAG) ali ovde ima značenje „robovi domaćinstva.“ Često, hrišćanstvo se širilo među robovima iako su njihovi gospodari praktikovali tradicionalno grčko-rimsko idolopoklonstvo.

¹³ Rim 3:21-22, 28; 7:3-6; 1Kor 15:56-57; Gal 2:21; Efe 2:13-16; Kol 2:11-17; 1Petr 1:2; Jevr 12:24; 13:20

7. Isus je umro da nas oslobodi od greha kako bismo pravično živeli¹⁴

Iako je ova svrha Hristove smrti često zanemarena, sam obim teksta koji je opisuje treba da nam ukaže na to, koliko je ona važna za uravnoteženo shvatanje pokajanja. Krilatica, „Ja nisam savršen, samo mi je oprošteno“ često daje izgovor za brojne prestupe i zasniva se na pogrešnom shvatanju da je Hrist pridobio oprostaj za naše prethodne grehove, a da nas nije oslobodio od istih u sadašnjosti. To je isto što je prskanje cvetnog mirisa u kupatilu kako bi se prikrilo neprijatan miris, umesto da se uključi ventilacija i smrad izbacij napolje. Da li nas Hrist samo prihvata, takve kakvi smo, ili da li od nas kao zločinaca i pobunjenika stvara dražesne svece?

Krštenje na divan način spaja našu smrt sa starim načinom življenja kao i sa našim vaskrsenjem kako bismo ušetalj u jedan sasvim nov život (Rimljanima 6:1-6). Mi ne ostajemo u grobu, još uvek pod upravom našeg surovog gospodara, Greha. Umesto toga, postajemo emancipovani, spremni da slušamo Pravednost. „Kako mi koji umremo od greha i dalje možemo nastaviti živeti u njemu?“ (Rimljanima 6:2). Evo nekoliko argumenata:

Rimljanima 6:6-23:

Znajući ovo da se stari naš čovek razape s Njime, da bi se telo grešno pokvarilo, da više ne bismo služili grehu. 7 Jer koji umre oprostj se od greha... Tako i vi, dakle, držite sebe da ste mrtvi grehu a živi Bogu u Hristu Isusu Gospodu našem. Da ne caruje, dakle, greh u vašem smrtnom telu, da ga slušate u slastima njegovim... Hvala, dakle, Bogu što bivši robovi grehu poslušaste od srca tu nauku kojoj se i predadoste. Oprostivši se, pak, od greha postaste sluge pravdi... A sad oprostivši se od greha, i postavši sluge Božje, imate plod svoj na posvećenje, a kraj život večni. Jer je plata za greh smrt, a dar Božji je život večni u Hristu Isusu Gospodu našem.

Stoga, Hristova smrt ne samo da pokriva greh već ga ubija – ili ubija nas tako da možemo da se oslobodimo starog goniča robova, i da, umesto toga, postanemo robovi pravičnosti i Boga. Plod ovakvog načina razmišljanja su pravičnost i večni život. Iako nas zakon ne može osloboditi greha, Bog će naći način kako da ga zaobiđe time što će „poslati sopstvenog sina u telu podložnom gresima, i za greh osuditi greh u telu, da se pravda zakona ispuni u nama koji ne živimo po telu nego po duhu“ (Rimljanima 8:3-4). On ne samo da plaća za grehove umesto nas, već njegova smrt nama omogućava da sami ispoštujemo zakon ako hodamo u skladu sa duhom. „On sam je nosio naše grehe u svom telu na drvetu, da mi možemo da umremo u grehu a probudimo se u pravičnosti“ (1. Petrova 2:14). Ovo je isto kao kada dajete novac prosiocu za hranu. Kako biste se osećali ako bi on za te pare kupio alkohol? Hrist umire kako bi se izborio sa grehom, kao što ćemo videti u narednom poglavlju, ali mi ne treba da protraćimo takav dar i da teramo po starom. „Jer kad mi grešimo namerno, pošto smo primili poznanje istine, nema više žrtve za grehe; Nego strašno čekanje suda, i gnev ognja koji će da pojede one koji se protive“ (Jevrejima 10:26-27).

Dok se zalaže za to da je Hristova žrtva bolja od žrtava prinesenih pod zakonom, Poslanica Jevrejima iznosi nekoliko dubokih stavova koje treba ovde da razmotrimo. Isus nije stupio u nesavršeno zemaljsko sveto mesto, već je ušao u sam raj, ne pomoću krvi životinja, već pomoću

¹⁴ Rim 6:2-11; 8:3-4; 2Kor 5:14-15; 1Petr 1:18-19; 2:24; 4:1; Jevr 2:18; 9:11-14; 10:10-15; 13:11-12; Otkr 7:14

sopstvene krvi (Jevrejima 9:12). Dok krv koza i bikova i pepeo junice može da pročisti telo, Hristova krv je u stanju da „pročisti našu svest od mrtvih dela kako bismo služili živom Bogu“ (Jevrejima 9:13-14). Dok sveštenici prinose dnevne žrtve, koje nikada ne mogu da oduzmu greh, Hrist je ponudio žrtvu jednom za svagda, koja je „za sva vremena usavršila one koji bivaju prosvećeni“ (Jevrejima 10:10-14).

8. Isus je umro za naše grehove¹⁵

Ova poslednja kategorija je najveća. Na neki način, Isusova smrt se bavi našim gresima ili Grehom u opštem smislu. Mi možda najprimitivniji izraz ove istine pronalazimo u Pavlovom učenju a zatim je ono prosleđeno Korinćanima: „Hrist je umro za naše grehove u skladu sa svetim spisima“ (1. Korinćanima 15:3). Ova sažeta izjava pokazuje, izvan svega, da ključ razmišljanja o Isusovoj smrti zbog naših grehova leži u Jevrejskoj Bibliji, što je činjenica koju je sam Isus naglašavao (vidi Luka 24:26-27, 44-46; 1. Petrova 1:10-11). To da li na umu treba da imamo Isaija 52-53, 3. Knjigu Mojsijevu 16, Psalm 22, 2. Knjigu Mojsijevu 12 ili neki drugi deo biblijskog teksta je nejasno.¹⁶ Znamo da je već na tajnoj večeri Isus shvatao da će njegova smrt drugima doneti oprost:

Matej 26:27-28

I uze čašu i davši hvalu dade im govoreći: Pijte iz nje svi; Jer je ovo krv moja novog zaveta koja će se proliti za mnoge radi otpuštenja greha.

Zapravo, mi ovo shvatanje možemo da pronađemo i ranije kada je rekao: „Jer je čak i Sin Čovečji došao ne da bude uslužen već da služi, da da svoj život kao zalag za mnoge“ (Marko 10:45).¹⁷ Samim tim, Isus je protumačio sopstvenu smrt kao čin koji je postigao zarad drugih. Evo spiska stihova koji isto tako ukazuju na ovu jednostavnu ali teološki veoma duboku poentu:

- Isaija 53:4 *„a on žalosti naše nosi i patnje naše uze na se“*
Isaija 53:5 *„ali On bi ranjen za naše prestupe, izbijen za naša bezakonja; kazna beše na Njemu našeg mira radi, i ranom Njegovom mi se iscelismo“*
Isaija 53:6 *„GOSPOD pusti na Nj bezakonje svih nas“*
Isaija 53:8 *„istrže se iz zemlje živih i za prestupe naroda mog bi ranjen“*
Isaija 53:10 *„položi dušu svoju u prinos za greh“*
Isaija 53:11 *„(on će) opravdati mnoge svojim poznanjem, i sam će nositi bezakonja njihova“*
Isaija 53:12 *„jer je dao dušu svoju na smrt... i sam nosi grehe mnogih“*
Marko 10:45 *„Sin Čovečji je došao ... da da dušu svoju u otkup za mnoge“*
Jovan 11:50 *„I ne mislite da je nama bolje da jedan čovek umre za narod, negoli da narod sav propadne“*
Jovan 11:51 *„proreče da će Isus umreti za narod“*

¹⁵ Isa 53; Mat 26:27-28 (vidi Luka 22:19); Rim 3:23-26; 4:25; 5; 14:15; 1Kor 11:23-36; 15:3-4; 2Kor 5:17-21; Efe 5:2; Kol 2:13-14; 1Tim 2:6; Jev 2:17; 7:27; 9:26-28; 1Petr 2:24; 1Jov 1:7-9; 2:2; 4:10

¹⁶ Autori jevanđelja su koristili sledeće tekstove: 2Moj 12:46 ili 4Moj 9:12 ili Ps 34:20 Jn 19:36; Zah 11:12-13 u Mat 27:9-10; Zah 12:10 Jn 19:37; Zah 13:7 u Mat 26:31 i Mk 14:27; Ps 22:1 u Mt 27:46 i Mk 15:34; Ps 22:8 u Mat 27:43; Ps 22:18 u Jovan 19:34; Ps 31:5 u Luka 23:46; Isa 53:12 u Luka 22:37.

¹⁷ Isus je predvideo svoju smrt više puta u NZ ali u ovim predviđanjima on nije objasnio zašto je morao da umre, tako da ih ja izostavljam.

Rim 4:25	„Koji se predade za grehe naše“
Rim 5:6	„Hrist umre za bezbožnike“
Rim 5:8	„Hrist umre za nas“
Rim 14:15	„ne uništite onog za kog je Hrist umro“
2Kor 5:14	„jedan je umro za sve, stoga su svi umrli“
2Kor 5:21	„zarad nas on je stvorio njega da bude greh koji nije znao za greh“
Gal 1:4	„koji je sebe dao za naše grehe da nas oslobodi od sadašnjeg zlog doba“
Gal 3:13	„Hrist nas je iskupio od kletve zakonske postavši za nas kletva“
1Petr 2:24	„on je sam nosio naše grehe u svom telu na drvetu“
2Petr 2:21	„Hrist je takođe patio za tebe“
Jevr 2:9	„milošću Božijom on će iskusiti smrt za svakoga“
Jevr 9:28	„Tako se i Hristos jednom prinese, da uzme mnogih grehe“

Vratićemo se na pitanje zamene i razliku između predloga ἀντί (anti) i ὑπέρ (hiper) u daljem tekstu kada budem opisivao Anselmovu teoriju satisfakcije, ali za sada, možemo jasno videti da Isusova smrt nije slučajnost, niti čin kojom bi on sam sebi obezbedio korist, već nešto kroz šta je prošao zbog mnogih. Na krstu je nosio naše patnje, tugu, nepravde i grehove. Zbog nas, on je probadan, prebijan, šiban, ranjavan, sečen, gađan, proklinjan, on je zbog nas patio i bio podvrgnut smrti.

Žrtvovanje

Iako nam je teško da pređemo preko žrtvovanja životinja u današnje vreme, u prošlosti se to često praktikovalo. Jevreji, Grci i Rimljani su smatrali prinošenje životinjske žrtve u potpunosti prikladnim i to su činili rutinski. U Hristovo vreme, hram u Jerusalimu je dnevno prinomio žrtve Bogu u skladu sa onim što piše u 3. Knjizi Mojsjevoj. Stoga, ne treba da nas čudi to što su najraniji hrišćani koristili prinošenje žrtve kao metaforu da bi opisali Hristovu smrt za naše grehe. „Hristos ... predade sebe za nas u prilog i žrtvu Bogu“ (Efescima 5:2). Kada je Jovan Krstitelj video Isusa on je rekao: „Vidite, Jagnje Božije, koje će odneti greh ovog sveta!“ (Jovan 1:29, vidi i 1. Petrova 1:19).

Na jednom mestu, Pavle kaže: „jer i pasha naša zakla se za nas, Hristos.“ Pored toga, Poslanica Jevrejima prikazuje Isusa ne samo kao nekog ponuđenog već i kao nekog ko nudi (Jevrejima 7:27). Nakon što diskutuje o Danu Pokajanja kada prvosveštenik ulazi u najsvetije od svetih mesta „ali jednom godišnje, ne bez uzimanja krvi koju on nudi za sebe i za nenamerne grehe naroda“ (Jevrejima 9:7), autor nastavlja i kaže da je Isusova visoka sveštenečka služba bolja jer je on „jednom za sve ušao u sveta mesta (raj), ne pomoću krvi koze ili juneta već sopstvene krvi, i samim tim osigurao večno iskupljenje (Jevrejima 9:11-12). Verovatno, glavni stihovi koji kažu da je Hrist nosio naš greh isto tako se osvrću na Dan Pokajanja kada su je žrtveni jarac poslat (3. Mojsijeva 16:21-22). Na kraju, žrtva pronalazi izraz u jeziku umilostivljenja (Rimljanima 3:24-26; 1. Jovanova 2:2; 4:10).

Leksikon Bauer-Danker (BDAG) definiše umilostivljenje kao „umirenje koje iziskuje greh, ispaštanje“ ili „sredstvo za umirenje, žrtva koja iskupljuje, ponuđen greh.“¹⁸ Bez ikakve sumnje, ovo je jezik žrtve. Razmotrićemo „umilostivljenje“ u daljem tekstu pod teorijom o ispaštanju fokusiranoj na zamenu okrivljenog.

Otkup

Kao što smo već videli, sam Isus koristi termin „otkup“ kada govori o davanju života (Marko 10:45). Iako su ljudi često plaćali otkup za oslobađanje robova, što je koncept kojim ćemo se još pozabaviti, otkup se ne primenjuje samo u ovom slučaju. Na primer, razmotrite ovu zapovest iz Tore:

2. Mojsijeva 21:29-30

Ali ako je vo pre bio bodač i gospodar njegov znao za to pa ga nije čuvao, te ubije čoveka ili ženu, vo da se zaspe kamenjem, i gospodar njegov da se pogubi. Ako mu se odredi da se otkupi, neka da otkup za život svoj, koliko mu se odredi.

U ovom slučaju, vlasnik vola treba da umre, ali Bog ima pravo da zaobiđe zakon ako se vlasnik složi da plati otkup – cenu koju će platiti za svoj život, a koju verovatno može da odredi porodica žrtve. Međutim, NZ nije sasvim jasan u vezi situacije o otkupu, već se umesto toga fokusira na rezultat plaćenog otkupa. Isus je dao sebe „kao otkup za sve“ (1. Timotiju 2:6) kako bi nas oslobodio od „uzaludnih načina“ (1. Petrova 1:18-19) ili od „svog bezakonja“ (Titu 2:14). Drugi stihovi koji se bave otkupom govore o iskupljenju Izraela (Luka 1:68; 24:21) ili kupovinom ljudi za Boga njegovom krvlju (Otkrovenje 5:9; 14:3). Međutim, nekoliko stihova tačno koriste otkup u smislu oslobođenja ropstva. Dok govori o ropstvu, koje je u Pavlovo doba bila česta pojava, Pavle savetuje svoje sunarodnike, slobodne Hrišćane, da ne postanu robovi čovečji, jer su „otkupljeni po određenoj ceni“ (1. Korinćanima 7:23). Na nekom drugom mestu ćemo pročitati: „Vi niste svoji jer ste kupljeni po određenoj ceni. Pa slavite Boga u vašem telu“ (1. Korinćanima 6:19-20). Oni koji postanu jeretici su krivi jer „poriču gospodara koji ih je kupio“ (2. Petrova 2:1). Samim tim, navedene upotrebe otkupa ne podrazumevaju slobodu *en toto* već kupovinu – možda sa tržišta robova – takvu da rob dobija novog gospodara – Isusa. Zanimljivo je to da ni u jednom od ovih slučajeva Biblija ne navodi kome je tačno otkup plaćen i ni na koji način ne razjašnjava metaforu. Mi ćemo se vratiti na teoriju ispaštanja koja se tiče otkupa u drugom delu i dalje razraditi ovaj pojam.

Dug

Na kraju, mi pronalazimo metaforu ukidanja duga. Iako smo bili mrtvi u grehovima, Bog nas je oživeo zajedno sa njim, „oprostivši nam sve grehe, I izbrisavši belešku o dugovima koja beše protiv nas, i to uzevši sa srede prikova ga na krstu“ (Kološanima 2:13-14). Mi smo imali dug koji nismo mogli da platimo (vidi priče o Isusu kod Matej 18:23-35 i Luka 7:41-43). Putem raspeća, Bog je ukinuo dug. Mi smo sada slobodni.

¹⁸ unos 3705 ἰλασμός, Frederick William Danker, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, 3. izdanje (BDAG), (Chicago: The University of Chicago Press, 2000). Isto tako Liddell-Scott-Jones Lexicon (LSJ) definiše ὁ ἰλασμός kao “sredstvo umirenja” i “pokajanje, nuđenje greha.” Henry George Liddell, Robert Scott, and Henry Stuart Jones, *A Greek-English Lexicon* (Oxford: Clarendon Press, 1940).

Da sumiramo, Biblija sadrži bar 8 odgovora na pitanje: „Zašto je Isus umro?“ On je umro kako bi se izborio sa našim grehovima, oslobodio nas da živimo pravični, opravdao nas mimo zakona, pružio primer, porazio zlo, iskazao ljubav, pomirio nas sa Bogom i pružio večan život. Koju god teoriju ispaštanja čovek prihvati, ne može poreći nijednu od ovih biblijskih istina. Sada ćemo na precizniji način razmotriti nekoliko modela ispaštanja koje hrišćani iznose za razmišljanje o tome kako je Hristova smrt imala veze sa našim grehom.

Drugi deo: Kako je Isusova smrt uticala na naš greh

Možemo li se zadovoljiti time da što nam govore biblijski podaci ili treba da nastavimo dalje i da kao što James Orr kaže: „tražimo najveću tajnu ispaštanja?“¹⁹ Avaj, već vekovima, hrišćani se bave Hristovim iskupljeničkim postupcima u pokušaju da bolje shvate šta se desilo iza scene. U ovom delu ću pokriti sedam teorija okvirnim hronološkim redosledom. Pre nego što počnem, treba da kažem da ovi različiti načini posmatranja ispaštanja nisu uzajamno isključivi. Počecu sa dve teorije koje naglašavaju duhovnu dobrobit.

1. Teorija otkupa

Satana je jednom pokazao Isusu sva carstva sveta u jednom trenutku u vremenu i onda je rekao: „Tebi ću dati sav ovaj autoritet i njihovu slavu, jer data je meni a ja ću je dati kome hoću“ (Luka 4:6). Na osnovu ovog teksta, neki su zaključili da kada su se prvi ljudi pobunili protiv Boga, oni su dali vlast i autoritet nad ovim svetom Satani. Zato ga je Isus nazvao vladarem ovog sveta (Jovan 14:30), Pavle je rekao da je on „bog ovog doba“ (2. Korinćanima 4:4) i Jovan ga je nazvao „prevarantom celog sveta“ (Otkrovenje 12:9). Hrist je svojim iskupljeničkim delima oslobodio čovečanstvo „vlasti tame i prebacio nas u carstvo svog voljenog Sina u kom imamo izbavljenje“ (Kološanima 1:13-14). Zapravo, kada se uspeo, „on je predvodio mnoštvo zarobljenika“ oslobodivši ih Satanine vlasti. Avgustin Hiponski (354-430. n.e.) piše:

Jer ljudi su bili zarobljenici đavola, i služili su đavolima; ali su iskupljeni iz zatočeništva. Oni su mogli da prodaju, ali nisu mogli da iskupe sami sebe. Iskupilac je došao i dao cenu; prosuo je svoju krv i kupio ceo svet ... Krv Hristova je bila cena. Šta je jednako ovom? Šta ako nije ceo svet?²⁰

Stoga, kroz Hrista kao vrednu žrtvu, Bog je platio otkup koji je đavo tražio kako bi nas oslobodio iz svog zatočeništva. Ali da li bi Satana tek tako pustio svoje zatočenike samo zato što se Bog ponudio da ih otkupi? On bi verovatno odbio. Stoga, teorija otkupa često podrazumeva element prevare. Nekako je Bog morao da prevari đavola da pristane na otkup. Samo đavo ima zakonsko pravo nad onima koji čine greh. Međutim, kada je ubio Isusa Nazarećanina, on je premašio svoj autoritet. Avgustin to objašnjava na sledeći način:

Ali iskupilac je došao, i zavodnik je pobeđen. I šta je naš iskupilac učinio onom koji nas je držao u zatočeništvu? Za naš otkup on je držao svoj krst kao zamku; a namamio ga je svojim

¹⁹ James Orr, “Atonement,” in *Hasting’s Dictionary of the Bible*, ed. James Hastings, (Peabody, MA Hendrickson, 2001), str. 74.

²⁰ Augustine of Hippo, *Expositions on the Book of Psalms 94.5*, in *Nicene and Post-Nicene Fathers*, 1. serija, tom. 8, ed. Philip Schaff, (Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans, 1892), str. 472.

krvlju. On je zaista imao moć da prolije sopstvenu krv, nije postigao da je popije. I tako je on (Satana) prolio krv onog koji nije ništa dugovao, zapovedeno mu je da pusti dužnike.²¹

Satana se koristio prevarama i zarobio čovečanstvo, pa je i Bog upotrebio prevaru kako bi oslobodio čovečanstvo. Ovo je Božija tajna i skrivena mudrost, on je ovo davno isplanirao. „Nijedan od vladara današnjeg doba ne razume ovo, jer da razume ne bi razapeo Gospoda slave“ (1. Korinćanima 2:8).

Kritika:

Kada se kritikuje ovakav način posmatranja Hristove smrti navodi se to da se preveliki autoritet daje đavolu – kao da je jednak Bogu. Ideja da se Bog dogovara sa Satanom u vezi ljudskih života, pa čak i primenjuje prevaru, „zastrašujuća je i odbojna.“²² Nije sasvim jasno zašto je čovečanstvo pod kontrolom Satane, niti zašto Bog jednostavno ne može da nas oslobodi. Štaviše, bilo bi prikladnije da se odvijao rat između njih nego što je otkup plaćen otmičaru (pozabavićemo se ovim za trenutak). Štaviše, teorija o otkupu je bila veoma popularna u prvom milenijumu hrišćanske istorije. U devetnaestom veku, Anselmo Kenterberijski (a posle njega i Pjer Abelar) ukazao je na to da pošto je Satana nepošten, on nije mogao da ima jednako pravo na čovečanstvo pa Bog nije bio u obavezi da mu plati otkup.

Međutim, teorija otkupa može i dalje da bude važeća ako se iz jednačine izuzme Satana. Kome je otkup plaćen? Možda otkup nije plaćen nikom posebno, već je bio neophodno zadovoljenje Božije pravde. Satana nema prava nad nama, on je samo bespravni naseljenik koji iako mu je dozvoljeno da sprovodi svoj autoritet, on sam nema veće pravo od onog koji se bespravno useli u nečiju kuću. Vratićemo se na teoriju zadovoljstva ali za sada hajde da se pozabavimo teorijom duhovnog ratišta, pod nazivom *Christus Victor*.

2. Teorija Christus Victor

Teorija Christus Victor ili „Hrist osvajač“ predstavlja krst unutar kosmičke bitke između Satane i Boga. Ona se usredsređuje na motiv duhovnog ratišta koji se javlja na stranicama Biblije. „Ukratko rečeno,“ piše Gregory Boyd, „Isusova glavna misija je bila da okonča kosmički rat koji je od davnih vremena divljao i da samim tim oslobode Satanine zatočenike (Luka 4:18; Efescima 4:8) ... Sve što je Isus postigao ... može se shvatiti kao aspekt njegove vojne kampanje da uništi moći zla.“²³ Tokom svoje službe, Isus se do iznemoglosti borio sa zlom. On je ulazio u bitke sa demonima, izbacivao ih iz ljudi koje je upoznao. Poput moćnog ratnika, Hrist je napredovao u bici sa Satanom i smanjivao uticaj Satane na ljude na zemlji. Petar je sumirao Isusovu službu rekavši: „činio je dobro i isceljivao sve koji su bili pod opresijom đavola“ (Dela 10:38). Stoga, kada razmotrimo njegovu strast, možemo videti njegova dela na krstu ne kao nešto novo i drugačije, već kao nastavak i vrhunac svega što je do tog trenutka učinio.

²¹ Augustine, *Sermon 80.2* (130.2 u nekim izdanjima), u *Nicene and Post-Nicene Fathers*, tom 6, str. 499.

²² William Kent, „Doctrine of the Atonement,“ *The Catholic Encyclopedia*, tom. 2 (New York: Robert Appleton Company, 1907), pristup 4. April 2016, <http://www.newadvent.org/cathen/02055a.htm>.

²³ Gregory Boyd, „Atonement: What Is the Christus Victor View?“ *Re|knew Blog*, June 2014, pristup 11. april 2016, <http://reknew.org/2014/06/atonement-what-is-the-christus-victor-view/>.

Kroz scene o Hristovoj strasti, svedočimo o ogromnoj mržnji pomešanoj sa izuzetnom brutalnošću koja nema smisla kada se sagleda iz prirodne perspektive – što je ponašanje koje je neobjašnjivo po osnovama ljudske psihologije. Ohole demonske sile koje su vukle konce nisu se zadovoljavale Isusovom smrću, već su uživale u njegovom sporom umiranju u agoniji, stalno mu se rugajući i besomučno ga mučeći. Zašto je Isus morao da proživi jedan takav košmar? Satanin divlji i nekontrolisani bes usmeren na Hrista zaslepio ga je i on nije mogao da vidi Božiji plan iskupljenja (1. Korinćanima 2:7). Na kraju, Isus nije razotkrio one koji su mu se rugali niti je pretio onima koji su ga mučili, već je umro verujući Bogu (1. Petrova 2:23). Isus se nije slomio; nije se predao; nije posrnuo. Sve muke i svu surovost koja je ka njemu bila usmerena, on je upijao sve to kao sunder. Steve Chalke to ovako formuliše:

Na krstu je Isus preuzeo ideologiju da nasilju treba samo „okrenuti drugi obraz“ i nikako se zlo ne sme uzvraćati istom merom, već njegov uticaj apsorbovati u sopstveno telo ... Baš kao gromobran upija snažne i destruktivne gromove, tako je Isus, dok je bio razapet na krstu, upijao sve sile mržnje, odbijanja, bola i otuđenja oko sebe.²⁴

Ono što se činilo velikim porazom za Boga i Njegovog pomazanika, ispostavilo se da je sasvim suprotno – velika pobeda. Kao u džudou, Bog je Satanin udarac usmerio protiv njega. Irinej (130-202 n.e.) objašnjava:

Borio se i pobedio; jer on je bio čovek koji je zastupao očeve,²⁵ i poslušnošću se izborio sa neposlušnošću: jer je on vezao jakog čoveka i oslobodio slabe, i sopstvenom stvaralaštvu dao spasenje, uništavanjem greha. Jer on je najsvetiji i najmilostiviji Gospod i on voli ljudsku rasu ... Jer ako čovek ne prevaziđe ljudskog neprijatelja, neprijatelj bi bio zakonski uništen.²⁶

Kao rezultat Hristovog raspeća, vaskrsenja i vaznesenja, Bog ga je postavio sa svoje desne strane „daleko iznad svih vladavina i autoriteta i moći i prevlasti, i svako ime koje je dato, ne samo u ovom dobu već i u onom koje će doći.“ (Efescima 1:21). Bog je postavio sve pod Hristove noge, uključujući i anđele i vlasti i moćnike koji su ga učinili onim koji je pobedonosno osvojio sve (Efescima 1:22; 1. Petrova 3:22).

Kritike:

Prema rečima Thomasa Schreiner, jedan od problema Christus Victor modela je taj što „jako malo kaže o ljudskom grehu i potrebom za oprostajem.“²⁷ To je kao da je Satana imao moć nad nama da nas pogura ka grehu i da nas oslobodi lične odgovornosti. Pored toga, nije jasno kako raspeće zapravo poražava zlokobne duhovne sile. Zapravo, NZ ima tendenciju da poveže Hristovo isterivanje kosmičkih sila sa njegovim vaznesenje, Ef. 1.20-23; Kol. 1.16; Fil. 2.9; 1 Pet. 3.22. Štaviše, imamo samo nekoliko tekstova koji na eksplicitan način povezuju Hristovu

²⁴ Steve Chalke and Alan Mann, *The Lost Message of Jesus* (Grand Rapids: Zondervan, 2003), str. 179.

²⁵ Na grčkom ἀντί τῶν πατέρων, što bukvalno znači „na mestu očeva.“

²⁶ Irenaeus, *Against Heresies* 3.18.6, prevod Alexander Roberts and James Donaldson, Ante-Nicene Fathers, tom. 1 (Peabody, MA: Hendrickson, 2004), str. 447-448.

²⁷ Thomas Schreiner, “Penal Substitution Response,” in *The Nature of the Atonement: Four Views*, ed. James Beilby and Paul Eddy (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2006), str. 50.

smrt sa poražavanjem zla. Boyd, sam, žali zbog oskudnosti biblijskih podataka dok objašnjava ovaj model:

Očigledno, ovaj prikaz nas ostavlja sa brojnim pitanjima na koja bismo želeli da dobijemo odgovore. Na primer, na koji tačno način su Golgota i vaskrsenje porazili te moći? Po mojoj proceni, drevni Christus Victor modeli ispaštanja, poput nekih drugih modela, postali su neverovatni upravo jer su bili previše detaljni ... moramo ponizno priznati da je naše shvatanje i te kako ograničeno.²⁸

Nema sumnje da je Hrist pobednik koji je porazio duhovne moći u duhovnom ratu putem svoje službe, svoje smrti, vaskrsenja i vaznesenja. Zapravo, viđenje Christus victor je veoma slično mom biblijskom shvatanju (4), „Isus je umro da bi porazio zlo.“ Međutim, nedostaje mu objašnjenje, jer ovo viđenje opisuje samo jedan aspekt onoga što je Hrist postigao svojom smrću a ne objašnjava kako je njegova smrt porazila i apsorbovala zlo. Sada ćemo preći sa teorija fokusiranih na Satanu i razmotriti kako Hristov krst subjektivno utiče na njegove sledbenike.

3. Teorija moralnog primera

Isusova smrt se bavi subjektivnim a ne objektivnim posledicama greha. Umesto da se fokusiramo na to šta se desilo sa Bogom ili Satanom, ovo viđenje posmatra način na koji Hristova smrt utiče na ljude. Već sam istražio primarne biblijske tekstove koji podržavaju ovaj stav. Poput mnogih pre i posle njega, Avgustin je prihvatio da se u Hristovim patnjama „naš Gospod udostojio da nam da primer strpljenja za naše krajnje spasenje i praktičnu primenu u proživljavanju ovog života.“²⁹ Međutim, polemika Pjera Abelara (1079-1142 n.e.) je izbila oko viđenja koje podrazumeva moralni primer, verovatno jer je on bio protiv teorije otkupa i satisfakcije. Abelar piše:

Koliko bi okrutno i oholo bilo da je neko zahtevao krv nevine osobe kao otkup, ili to da bi ikom bilo drago da nevina osoba bude zaklana, a tek kada bi Bog prihvatio smrt svog Sina putem koga je on pomiren sa celim svetom ... Bez obzira na to, nama se čini da smo na ovaj način opravdani Hristovom krvlju i pomireni sa Bogom, da nam je ovom neprikosnovenom milošću pokazano da je njegov Sin primio našu prirodu, i u toj prirodi, učeći nas kako rečju tako i primerom, izdržao do smrti i još više nas za sebe vezao ljubavlju tako da onda kada budemo doživeli jednu tako veliku stvar kao što je božanska milost, istinsko milosrđe treba da bude spremno da izdrži sve zarad njega.³⁰

Abelar dalje odbacuje teoriju otkupa navodeći da je „Satana jasno kriv za nepravdu po tom pitanju i da nema pravo ni na šta drugo osim na kaznu.“³¹ Hrist je umro ne samo da bi platio dug ili zadovoljio pravdu već da bi predstavio izraz Božije ljubavi - „dirljivi prikaz opraštajuće

²⁸ Gregory Boyd, “Christus Victor View”, in *The Nature of the Atonement*, str. 37 (fn 23).

²⁹ Augustine of Hippo, Sermon 218: *Concerning the Passion of the Lord*, prevod Mary Muldowney, u *Saint Augustine: Sermons on the Liturgical Seasons* (New York: Fathers of the Church, Inc., 1959), str. 164.

³⁰ Peter Abelard, *Commentary on the Epistle to the Romans*, prevod Steven R. Cartwright u *The Fathers of the Church: Mediaeval Continuation* (Washington: The Catholic University of America Press, 2011), str. 167-168.

³¹ Kent, “Doctrine of the Atonement.”

ljubavi, privlačne i uzbuđujuće čovečje ljubavi kao odgovor na Božiju.³² Nekoliko vekova kasnije, Faustus Socinus (1539-1604 n.e.) produbio je Abelarov stav. George Williams objašnjava:

Socinius se držao toga da je Bog uvek slobodan da kažnjava ili da oprašta grehove ... Greh, kako Socinius smatra, je isto što i uvreda ili dugovanje, preko koga se može preći ili koje se može oprostiti bez daljeg uslovljavanja. Svakako, Bog Novim zakonom oprašta ništa manje nego što je opraštao Starim zakonom, pre svega, bez dobijanja *plenarnog* zadovoljstva.³³

Samim tim, kako to Marian Hillar ističe, „prava uloga Isusa je da pokaže ljudima kako da budu spaseni.“³⁴ Drugim rečima, Isus je umro kao vrhovni primer poslušnosti do samog kraja suočen sa strašnim mučenjem.

Kritike

Kao što je to slučaj sa teorijom otkupa i *Christus victor* teorijom, ova teorija svakako sadrži istinu koju smo videli u biblijskom razlogu koji sam naveo (5), „Isus je umro da pruži primer,“ ali jednostavno ne može da ponese sav teret ispaštanja. Nije jasno zašto je Isus morao da umre. Njegovo ispaštanje se svodi na mučeništvo. Kao što Grounds kaže: „U moralnom univerzumu to je epifenomen.“³⁵ Hristova smrt zapravo nema nikakvog uticaja na Boga, đavola ili pravdu, već nas inspiriše da pratimo njegov primer. Međutim, drugi veliki ljudi nas inspirišu, poput Sv. Patrika ili Helen Keler, ali oni nisu bili mučenici. Ako Bog slobodno oprašta grehove bez ikakve naknade, kako je onda to pravično? On bi onda bio poput sudije koji donosi odluku da oprostí ubici umesto da je kazni. Druge kritike uključuju umanj enje ozbiljnosti greha, promovišući spasenje radom i suprostavljajući se Svetom pismu koje govori o Hristu koji nosi greh (vidi spisak tekstova pod razlogom (8), „Isus je umro za grehove“, o kome sam malo pre govorio). Na kraju, teorija o moralnom primeru nije dovoljno opsežna da bi sama predstavljala teoriju ispaštanja. Sada možemo da se vratimo na razmatranje teorija koje se odnose na pravdu.

4. Teorija zadovoljenja

U svojoj knjizi pod nazivom *Zašto je Bog postao čovek*, Anselmo Kenterberijski (1033-1109 n.e.) je razvio ovu teoriju zadovoljenja suprostavljajući se teoriji otkupa. On smatra da svaki greh vređa Božiju čast, jer mu uskraćuje poslušnost koju mu dugujemo. Anselmo to objašnjava ovako: „Stoga se za oduzetu čast morate odužiti ili će kazna uslediti; u suprotnom, ili Bog neće sam sebi biti pravičan, ili će on obema stranama biti slab; a ovo je bezbožno čak i pomisliti.“³⁶ Međutim, mi nismo u mogućnosti da dug isplatimo potpunom poslušnošću. Čak iako se čovek pokaje i počne da živi pravično, on ne bi, tim činom, ni na koji način uspeo da isplati dug jer se trajna poslušnost stalno duguje. Mi smo dužnici koji zarađuju dovoljno da ne budu ni na dobitku ni u gubitku, bez obzira na to koliko naporno radimo da taj dug isplatimo. Anselmo smatra da se spasenje „ne može postići ukoliko se gore navedeno zadovoljstvo ne ispuni, koje niko drugi do Bog može da ispuni a niko drugi do čovek mora da ispuni, a neophodno je da

³² Grounds, „Atonement,“ str. 72.

³³ George Williams, *The Radical Reformation* (Kirksville, MO: Truman State University Press, 1995), str. 987.

³⁴ Marian Hillar, „Laelius and Faustus Socini: Founders of Socinianism, Their Lives and Theology,“ *The Journal from the Radical Reformation* (Spring 2002): 17.

³⁵ Grounds, „Atonement,“ str. 73.

³⁶ Anselm, *Cur Deus Homo* 1.13, trans. Sidney Deane (Chicago: The Open Court Publishing Co, 1926), str. 207.

Bogočovjek to zadovoljstvo ispuni.³⁷ Iako on nije zaslužio smrt, zbog svoje bezgrešne poslušnosti, Hrist je svojevolumno bio poslušan do same smrti, vraćajući Bogu dug koji je bio veći od onog koji je dugovao. „Nijedan čovek osim ovog nikada nije Bogu dao ono što nije morao da izgubi, niti je platio dug koji nije dugovao.“³⁸ Takav izlišan život i takva smrt Boga čini dužnikom pa on mora na neki način da nagradi Hrista. Isus je kao nagradu tražio da se čovečanstvu ukine dug. Bog plaća ono što duguje, što dovodi do ravnoteže u univerzumu. Na ovaj način, Hristov život i njegova smrt zadovoljavaju Božiju povređenu čast, oslobađajući čovečanstvo a u isto vreme održavajući njegovu pravdu.

Kao što je slučaj sa njegovim ranijim ontološkim stavom u vezi Božijeg postojanja (u svom delu *Monologion*), Anselmova logika je dobro obrazložena i ubedljiva. Njegova teorija greh uzima za ozbiljno, čak očajnički ozbiljno, a njegovo rešenje objašnjava zašto je Isus morao da umre. Zadovoljenje se ni na koji način ne sukobljava sa drugim bespogovornim teorijama o kojima sam govorio u prvom poglavlju. Lako je videti zašto teorija zadovoljenja dominira katoličkom teologijom od dvanaestog veka pa sve do danas. Međutim, ova teorija ima svoje značajne mane, takođe.

Kritika

Možda je najbolji način da se započne pričom o sinu rasipniku. Nakon što je protraćio svoje nasledstvo, vratio se kući i priznao svoj greh ocu, tražeći od njega da ga zaposli kao slugu. Robin Collins je napisao sledeću satiru:

Ali, njegov otac je odgovorio: „Ne mogu jednostavno da ti oprostim za to što si uradio, ne mogu čak ni da te učinim jednim od svojih zaposlenih. Uvredio si moju čast svojim raskalašnim životom. Ako bih ti oprostio, učinio bih greh sitnim; to bi se sukobilo sa moralnim poretkom u čitavom univerzumu ...“

„Ali oče, molim te...“, sin je počeo da moli.

„Ne“, rekao je otac, „ili moraš biti kažnjen ili se moraš odužiti, vredno ćeš raditi celog života da povratiš čast koju si od mene ukrao.“

Onda je progovorio stariji otac. „Oče, ja ću isplatiti njegove dugove...“ I stariji brat je preuzeo alat od sluge i radio naporno godinama ... tek kad je na kraju stariji brat nije umro od iscrpljenosti, očeva gnev usmerena na mlađeg sina se umanjila i oni su živeli srećno do kraja života.³⁹

Kolinsova parodija nam pomaže da izrazimo dva problema. Prvo se dovodi u pitanje to da li je otac mogao da bude iskren kada je rekao da je oprostio dečaku. Ako on zahteva zadovoljenje,

³⁷ na istom mestu 2.6.

³⁸ na istom mestu 2.18b.

³⁹ Robin Collins, “Understanding Atonement: A New and Orthodox Theory,” poslednji put ispravljano 1995, pristupio 13. April 2016, <http://home.messiah.edu/~rcollins/Philosophical%20Theology/Atonement/AT7.HTM>.

onda zar to ne isključuje oprostaj, posebno uzimajući u obzir da ἀφίημι (oprostiti) bukvalno znači „otkazati, popustiti, oprostiti“ (BDAG)?⁴⁰ Rakovski katehizam to ovako formuliše:

Ali ništa se toliko ne suprostavlja slobodnom oprostaju od zadovoljenja, plaćanja ekvivalentne cene. Jer kada je zadovoljen onaj kome se duguje, bilo da je taj dug zadovoljio dužnik ili neka druga osoba u ime dužnika, ne može se sa istinom reći da je on taj dug oprostio.⁴¹

Druga kritika podrazumeva „brigu oko pravde“: to što je stariji brat predstavljao zamenu kako bi došlo do zadovoljenja, zapravo čini nepravdu duplo većom umesto što je poništava. Sada, onaj koji duguje prolazi nekažnjeno i ne mora da plati dug, a onaj koji nije ništa dugovao pati i mora naporno da radi. Takva „pravda“ nikada ne bi mogla da prođe nekažnjeno na sudu. Na primer, ukoliko se majka ubice dobrovoljno prijavi da plati njegove dugove, koji bi sudija prihvatio takvu zamenu?

Druga kritika se odnosi na način na koji je Hrist ne samo umro, već i patio. Michael Murray i Michael Rea to ovako objašnjavaju:

Zarad dobijanja nagrade ili davanja primera, zašto za Hrista nije bilo dovoljno da boravi među nama, živi savršen ljudski život i opire se ljudskim iskušenjima, a onda umre mirnom smrću u svom domu? Zaista, ove teorije izgleda nisu u mogućnosti da prikažu vrednost Hristove strasti, a kamoli to koliko je ona neophodna.⁴²

Na kraju, zadovoljenje pristupa ispaštanju iz ograničene perspektive srednjovekovne feudalne pravde. Stoga, Hristova smrt se svodi na transakciju a ne na krvav, srceparajući čin Božije ljubavi. Međutim, Bog nikada nije zahtevao pravičnost kada je ustanovio žrtveni sistem u Trećoj knjizi Mojsijevoj. On je svojevolejno prihvatio ponuđene životinje i useve. Mogao je čak da kaže da bi predsedan u hebrejskom sistemu bio ako bi Bog zahtevao samo delimičnu isplatu. Na primer, na Dan pomirenja, Bog ih je naterao da urade sledeće:

3. Mojsijeva 16:21-22

I metnuvši Aron obe ruke svoje na glavu jarca živom, neka ispovedi nad njim sva bezakonja sinova Izrailjevih i sve prestupe njihove u svim gresima njihovim, i metnuvši ih na glavu jarca neka ga da čoveku spremnom da ga istera u pustinju. I jarac će odneti na sebi sva bezakonja njihova u pustinju; i pustiće onog jarca u pustinju.

Da li Bog zahteva samo jednog sićušnog jarca koji bi se iskupio za grehove cele nacije? Štaviše, on čak ni ne traži od njih da ubiju jarca; oni ga jednostavno vrata u divljinu. Na kraju, ono što čini žrtvovanje efikasnim jeste to što ga Bog primi, a ne to što je žrtva jednake vrednosti. Stoga, čak i Toma Akvinski je mislio da je Hristova smrt „najprikladniji oblik iskupljenja, a ne nešto

⁴⁰ Neko ko čvrsto brani zadovoljenje može da kaže da Bog prima isplatu i oprašta. Ako mi prijatelj vrati 100 dolara koje mi je ukrao, bili bismo kvit, ali ja bi ipak morao da mu oprostim za to što je narušio naše prijateljstvo. Stoga, moguće je zahtevati isplatu i u isto vreme iskazati oprostaj, bar kad neko želi da se u potpunosti pomiri sa nekim.

⁴¹ Andrew Wissowatius et al., *The Racovian Catechism*, trans. Thomas Rees (London: Paternoster Row, 1818, first published 1609) str. 305.

⁴² Michael Murray i Michael Rea, “Philosophy and Christian Theology,” u *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, ed. Edward N. Zalta, (Stanford, CA: Stanford University, 2002, revidirano 2012), pristupio 13. April 2016,

što je suštinski neophodno.⁴³ Pre nego što nastavim i kažem nekoliko reči o najpopularnijoj teoriji u protestanskim crkvama, treba detaljno da prodiskutujemo o efektu koji doktrina o Hristovoj božanskoj prirodi ima na ispaštanje.

Diskusija: Kako verovanje u božansku prirodu Hrista utiče na doktrinu o ispaštanju

Ovde ćemo se pozabaviti dvema prednostima verovanja da je Isus Bog naspram ispaštanja praćenog dvema manama. Naravno, Anselmo je zastupao teoriju da je Hrist bog, u svom delu pod nazivom *Zašto je Bog postao čovek*, oslanjajući se na to da on mora da je bio Bog da bi pružio potpuno zadovoljenje. Čujem kako se i dan danas isto govori i verujem da se to krije iza straha mnogih kada razmatraju bilo koju alternativu Trojstva: „Kako Isus može da plati za naše grehe ako on nije Bog?“ Kako bismo razjasnili ovo, pozabavićemo se shvatanjem srednjevekovnog katoličkog monaha, a ne savremenog protestantskog vernika. Iako sam već nagovestio kako je Božiji ustanovljeni obrazac na Dan pomirenja bio da prihvati žrtve koje imaju manju vrednost zarad višeg cilja, malo kasnije ćemo se pozabaviti ovom tematikom sve dok ne stignemo do teorije o vladi. Dovoljno je reći, Hristova božanska priroda pruža viđenjima vezanim za zadovoljenje i zamenu kazne očigledni kapital u transakciji ispaštanja.

Druga prednost verovanja u Hristovu božansku prirodu u odnosu na ispaštanje je ta da Bog čini za nas ono što mi ne možemo da učinimo za sebe. Evo jednog tipičnog načina iskazivanja ove prednosti:

Mi smatramo da Pavlova izjava da je Bog namenio Hrista kao žrtvu koja umilostivljava nosi značenje da je Bog, zbog svoje milosti voljan da oprostí grešnim ljudima, a budući da je istinski milostiv i da želi da im oprostí na pravičan način, a da ni na koji način ne odobri njihov greh, namenio je da protiv sebe samog u obličju svoga sina usmeri punu težinu tog pravičnog gneva koji su oni zaslužili.⁴⁴

Ovaj način pristupanja ispaštanju donekle zaobilazi brigu oko pravde, jer sudija donosi odluku da sam snosi kaznu. Čak iako nije biblijski ni koherentno, ja ne mogu da se ne divim lepoti i emocionalnosti Božijeg postupka koji je voljan da se svega odrekne da bi došao i spasao svoja bespomoćna stvorenja. Međutim, ne smemo prihvatiti neko viđenje samo na osnovu toga što ga smatramo inspirativnim.

Nakon što smo na kratko razmotrili dve glavne prednosti verovanja u Hristovu božansku prirodu, razmotrićemo i mane. Pre svega, ovo viđenje može da bude totalno apsurdno. Na primer, Grigorije Niski u svom katehizmu propoveda „da otkup koji nudimo može lako biti prihvaćen od strane onoga ko ga traži, božanstvo je skriveno pod velom naše prirode, tako da, kao kod proždrljive ribe, udica božanstva može biti progutana zajedno sa mesnatim mamcem.“⁴⁵ Da li bi takvo lukavstvo moglo prevariti Satanu? Setite se da su demoni znali ko je Isus kada su ga sretali (Matej 8:29 itd.). Iako idu istim tokom, teorija zadovoljenja i teorija

⁴³ Grounds, „Atonement,” str. 73.

⁴⁴ C. E. B. Cranfield, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*, vol. 1, (Edinburgh: T & T Clark, 1975), str. 217.

⁴⁵ Gregory of Nyssa, *The Great Catechism* 24, trans. William More i Henry Wilson, u *Nicene and Post-Nicene Fathers*, 2. serija, tom. 5, redigovao Philip Schaff, (Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans, 1892), str. 492.

kazne se razilaze onda kada ih razmotrimo iz trijadološke perspektive. Kolins pronicljivo objašnjava apsurdnost iz trijadološke perspektive gde tri osobe predstavljaju jednu:

Kako bismo jasno videli ovaj problem, pre svega obratite pažnju na to da ako smatramo da je Bog Sin jedno sa Bogom Ocem, ispaštanje pod viđenjem koje podrazumeva zadovoljenje jednostavno se svodi na to da Bog sam sebe isplaćuje, što je jednako tome da Bog oprašta dug. S druge strane, ako uzmemo u obzir da se Bog Sin razlikuje od Boga oca, javlja se pitanje: Ko plaća dug koji mi dugujemo Bogu Sinu jer smo zgrešili protiv njega? Ako Hrist – tj. Bog Sin – plaća taj dug, to je ekvivalentno tome da Bog Sin sam sebi plaća i stoga ga oprašta. Ali ako Bog Sin može da oprosti dug koji mu dugujemo, zašto onda Otac ne može da učini isto? Dakle, kako god da sagledate problem, ispada da Bog Otac može jednostavno da sam sebi isplati dug a da ne traži nadoknadu, što se suprosvavlja centralnoj tvrdnji teorije zadovoljenja.⁴⁶

Jednostavno rečeno, Bog daje sve od sebe da zadovolji svoj gnev prema svima. Naravno, ovo ne može biti ispravna tvrdnja.

Kao drugo, klasično inkarnacijsko viđenje smanjuje vrednost krsta, fokusira se i stavlja akcenat na Hristovo rođenje a ne na njegovu smrt za naše grehe. Na primer, Kolinsova inkarnacijska teorija ispaštavanja nalašava to da Bog Sin deli našu „životnu situaciju“ uključujući i osećanja „otuđenja,⁴⁷ ranjivosti, patnje, poštvovanosti, smrtnosti i slično,⁴⁸ umesto da stavi akcenat na Hristovu smrt kao način izlaženja na kraj sa grehom. Ovo posebno zabrinjava kada se uzmu u obzir brojni tekstovi (citirani u prvom poglavlju) novozavetnih autora koji su bili posvećeni opisivanju i otkrivanju toga šta je postignuto Hristovom smrću. Pored toga, klasična doktrina o dvostrukoj prirodi (hipostatska unija) propoveda da se Bog Sin ujedinjuje sa bezličnom ljudskom prirodom. Stoga, u njegovoj smrti, jedina bezlična ljudska priroda umire dok njegova božanska priroda nastavlja da živi netaknuta. Naravno, ovo je daleko manje vredno od smrti pravog ljudskog bića.

Na kraju, verovanje u božansku prirodu Hrista rezultira značajnom kontradikcijom. Ako je Hrist pravi Bog onda on ne može da umre (stihovi poput 1 Tim 1:17 i 6:16 jasno kažu da je Bog besmrtn), pa ipak, biblija stalno i nedvosmisleno tvrdi da je on umro za naše grehove (1. Korinćanima 15:3 itd.). Obično, teolozi toliko rastegnu jezik da Hrist „prolazi kroz“ ljudsku smrt umesto da jednostavno umre ili preformulišu smrt tako da ona predstavlja odvajanje duše od tela. Međutim, sve ove obmane nisu dovoljne. Iskusiti smrt znači umreti, a umreti znači prestati živeti. Ali, čak iako smrt podrazumeva samo odbacivanje ljudske školjke, upravo to Hrist ne može da učini ako je besmrtn. Ipak, ako je neko besmrtn onda on ne može da umre ili nije u stanju da umre. U daljem tekstu ćemo se pozabaviti zamenom okrivljenog, paradigmom koja vlada među Protestantima još od Reformacije.

⁴⁶ Collins, “Understanding Atonement.”

⁴⁷ Kolins ukazuje na Hristovu rečenicu: „Moj Bože, moj Bože, zašto si me napustio?“ (Marko 16:34) kao dokaz za to da je Sin iskusio otuđenje. Ovde Collins deluje kao da hoće i jare i pare, pošto sveznanje Boga Sina sprečava istog da živi u neznanju da ga je Otac napustio.

⁴⁸ Collins, “Understanding Atonement.”

5. Zamena okrivljenog⁴⁹

Ljudski greh vređa Boga i dovodi do toga da on sa pravom bude revoltiran. Kao moralni arbitar kosmosa, on mora da se postara da pravda na kraju preovlada. Pošto je za greh kazna smrt (Rimljanima 6:23), Bog sa pravom može da ubije svakog grešnika. Umesto toga, on je strpljiv, „ne želi da iko umre, već da se svi pokaju“ (2. Petrova 3:9). Međutim, na kraju čekićem se mora lupiti i prava kazna se mora dati. Martin Luter (1483-1546) piše: „Bog ne može biti prijatelj greha niti može biti blagonaklon prema njemu, niti može poništiti kaznu ili gnev osim ako ne dođe do isplate ili zadovoljenja.“⁵⁰ Iako ovo zvuči kao teorija o zadovoljenju, ne radi se o dužniku sa potrebom da neko plati njegovu kaznu već o okrivljenom kriminalcu u sudu. Žan Kalvin (1509-1564) to objašnjava ovako:

Hrist se umešao, preuzeo kaznu na sebe i pretrpeo sud koji je Bog namenio grešnicima; svojom krvlju je okajao grehe koji su ih činili punim mržnje prema Bogu, a ovim okajanjem je zadovoljio i propisno umilostivio Boga Oca, ovim posredovanjem je umanjio njegov gnev, na ovoj osnovi je sazdan mir između Boga i ljudi.⁵¹

Hrist je naša zamena, snosio je kaznu koju smo mi zaslužili. R.C. Sproul piše: „U činu umilostivljenja, pravični Božiji gnev je umiren, a njegova pravda zadovoljena. Moralna obaveza koju dugujemo za naše grehe je isplaćena Bogu, koji je tim umiren.“⁵² Kako bismo malo dublje istražili ovo viđenje, ja želim da razmotrim dva aspekta: umilostivljenje i zamenu.

Umilostivljenje

Lingvisti vode debatu oko toga šta znači reč ἰλάσκομαι (hilaskomai) koja se tradicionalno prevodi kao „umilostiviti“. U nekim prevodima je to „učiniti umilostivljenje“ (Nova američka standardna Biblija, Holmanova hrišćanska standardna Biblija, Engleska standardna verzija, Nova verzija kralja Džejmsa), a u drugim „iskupiti se“ (Novo englesko učenje, Nova poboljšana verzija), a u ostalim „ispaštati“ (Nova američka Biblija, Revidirana standardna verzija, Nova jerusalimska Biblija, Nova revidirana standardna verzija⁵³).

Iskupiti bukvalno znači sjediniti dve sukobljene strane. Ispaštati znači izraziti kajanje iskupljenjem. Umilostiviti znači smiriti gnev uvređene strane. Dok se ispaštanje fokusira na pokajanje onog ko je napravio prestup, umilostivljenje se fokusira na pomirenje uvređene strane. Hugo Grocij (1583-1645) ukazuje na to da „ἰλάσκειν (hilaskein) kod grčkih pisaca, pesnika, istoričara i drugih znači umilostiviti i obično ga prati akuzativ koji označava osobu čiji je gnev odbijen.“⁵⁴ Međutim, u tekstovima u vezi ἰλάσκειν (ilaskein) ne zahteva akuzativ kada se odnosi na Boga. Evo nekoliko važnih pasusa:

⁴⁹ Ukoliko želite temeljnu savremenu odbranu teorije zamene okrivljenog, pogledajte Steve Jeffery, Michael Ovey, and Andrew Sach, *Pierced for Our Transgressions* (Wheaton, IL: Crossway Books, 2007).

⁵⁰ Martin Luther, *Sermons of Martin Luther* vol. 2, John Nicholas Lenker, (Grand Rapids: Baker, 1983), str. 344.

⁵¹ John Calvin, *Institutes of the Christian Religion* 2.16, prevod Henry Beveridge (Edinburgh: Calvin Translation Society, 1845), str. 435.

⁵² R. C. Sproul, *Everyone's a Theologian*, (Sanford, FL: Reformation Trust Publishing, 2014), str. 163.

⁵³ Zapravo, NRSV kaže: „žrtvovanje od okajanja“, ali ovo je značenje ispaštanja.

⁵⁴ Hugo Grotius, *A Defense of the Catholic Faith concerning the Satisfaction of Christ, against Faustus Socinus*, preveo Frank Hugh Foster (Andover: Warren F. Draper, 1889), str. 145.

Rimljanima 3:25	Bog je poslao Hrista kao umilostivljenje
Jevrejima 2:17	U Božijoj službi, Isus je stvorio umilostivljenje
1. Jovanova 2:2	Isus je umilostivljenje za naše grehove
1. Jovanova 4:10	Bog nas je voleo i poslao nam njegovog sina da bude umilostivljenje za naše grehove

Umilostivljenje izgleda da u ovim stihovima funkcioniše u pogrešnom smeru. Umesto da Isus umilostivljuje Boga, Bog umilostivljuje Isusa, ili preciznije rečeno, umesto da koristi Isusa kao način da se umilostivi Boga, Bog koristi Isusa kao način da umilostivi naše grehove. Neki kritičari takođe ističu da prevodioci prevode reč *ἰλαστήριον* (mesto umilostivljavanja) kao „sedište milosti“ u Jevrejima 9:5 ali ne u Rimljanima 3:25.⁵⁵ C.H. Dodd (1884-1973) smatrao je da iako je *ἰλάσκομαι* (*hilaskomai*) u paganskoj grčkoj književnosti znači odvratiti gnev, ali u jevrejskim i hrišćanskim tekstovima ta reč znači ispaštati. Međutim, Leon Morris i Roger Nicole su osporili ovu hipotezu citirajući mnoge jevrejske upotrebe reči *ἰλάσκομαι* (*hilaskomai*) kako iz Septuaginte tako i vanbiblijskih izvora u kojima ova reč ima značenje odbiti gnev.⁵⁶ Čak i da je tako, *ἰλάσκομαι* (*hilaskomai*) ne znači uvek umirivanje besnog božanstva. Pravo pitanje je to da li umirenje ima smisla u stihu Rimljanima 3:25. N.T. Wright iznosi dokaze da ima:

Leksička istorija reči *hilasterion* [*ἰλαστήριον*] je dovoljno fleksibilna da može da se prilagodi različitim kontekstima. Pavlov kontekst ovde (Rimljanima 3) zahteva da reč ne samo zadrži svoj žrtveni ton (mesto i sredstvo ispaštanja), već ona nosi i notu umilostivljenja božanskog gneva – sa, naravno, posledicom da su grehovi okajani.⁵⁷

Nemam nameru da debatu završim ovde, već samo da predstavim konture diskusije. Sada se moramo fokusirati na zamenu.

Zamena

Pre nego što ponudimo kritiku zamene okrivljenog, moram da predstavim slučaj zamene. Isus je rekao: „Sin Čovečji je došao ... kako bi dao svoj život kao otkup za mnoge“ (Marko 10:45). L.L. Morris ističe da „otkup ima konotaciju zamene a *anti* „za“, je predlog za zamenu.“ Stoga, on nastavlja, „glavna misao pasusa (ljudi treba da umru a Hrist umire umesto njih, ljudi više ne umiru) ukazuje na zamenu,“⁵⁸ Morris takođe ukazuje na to da u 1. Timotiju 2:6: „koji je sebe dao kao otkup za sve“, reč otkup *ἀντίλυτρον* (*antilytron*) „predstavlja jako složeno

⁵⁵ Za diskusiju o Rimljanima 3:24-26 sa perspektive gde nema gneva, vidi Noah Worcester, *The Atoning Sacrifice, A Display of Love—Not Wrath* (Cambridge: Hilliard and Brown, 1830; Dale Tuggy, 2013), str. 56-75.

⁵⁶ Evo tri primera iz LXX: Mojsijeva molitva tera Božiji gnev (2. Mojsijeva 32:14), Aron pali tamjan kako bi udaljio Boga od njegovog gneva (4. Mojsijeva 16:46), i Božiji gnev je pao na Jerusalem i nije bio umilostivljen (Plač Jeremijin 3:42-43).

⁵⁷ N. T. Wright, *The Letter to the Romans: Introduction, Commentary and Reflections*, in *The New Interpreter's Bible*, tom 10 (Nashville: Abingdon, 2002), str. 476.

⁵⁸ L.L. Morris, *The New Bible Dictionary* (Leicester, UK: InterVarsity Press, 1982), str. 105. Grocije je već video ovo u XVII veku: Socinije odbija ovo tumačenje na osnovu dvosmislenosti reči *za*, koja često ima značenje *u korist*. Ovo važi i za latinsku reč *pro*, kao i za grčku reč *ὑπέρ*. Ali reč *ἀντί* jasno isključuje to značenje i zahteva zamenu.” Grotius, *A Defense*, str. 181.

značenje koje znači *zamena-otkup*.⁵⁹ Grotius dodaje Kajafino predviđanje da će „Jevreji neizbežno biti uništeni ako se Hristu dozvoli da živi“ (Jovan 11:50). On nastavlja:

Ako Hrist bude ubijen, na osnovu toga se dobija izvesna sigurnost. Stoga, on je zaista želeo da zameni smrt Hristovu, jer je u suprotnom propast bila neizbežna ... Ovo je isto kao kada bismo rekli da je on želeo da Hrist umre umesto ljudi, koji bi u suprotnom umrli.⁶⁰

Na kraju, Isaija 53 čvrsto implicira zamenu u narednim stihovima:

Isaija 53:4-6, 11-12

A On bolesti naše nosi i nemoći naše uze na se, a mi mišljamo da je ranjen, da Ga Bog bije i muči. Ali On bi ranjen za naše prestupe, izbijen za naša bezakonja; kar beše na Njemu našeg mira radi, i ranom Njegovom mi se iscelismo. Svi mi kao ovce zađosmo, svaki nas se okrenu svojim putem, i Gospod pusti na Nj bezakonje svih nas... Videće trud duše svoje i nasitiće se; pravedni sluga moj opravdaće mnoge svojim poznanjem, i sam će nositi bezakonja njihova. Zato ću Mu dati deo za mnoge, i sa silnima će deliti plen, jer je dao dušu svoju na smrt, i bi metnut među zločince, i sam nosi grehe mnogih, i za zločince se moli.

Sluga dolazi umesto prestupnika; on biva kažnjen u ime onih koji to zaslužuju (vidi Gal 3:13).

Kritika

Kao što je slučaj sa teorijom zadovoljenja, briga oko pravde je primarna kritika zamene okrivljenog. Kao što sam već napomenuo, izgleda radikalno nepravično da nedužna osoba pati umesto nekog ko je kriv.⁶¹ Zatim, zamena okrivljenog postavlja Oca protiv Sina. Mark Stibbe kaže da ako Hrist umiri Božiji gnev, „onda nas Isus spasava od Oca isto koliko od greha.“⁶² Prema rakovskom katehizmu „usledilo bi to da smo mi veći dužnici Hristu nego Bogu i da mu zaista dugujemo sve, pošto je on, ovim zadovoljenjem pokazao nama mnogo dobrote dok nam Bog, zahtevajući isplatu duga, nije pokazao nimalo dobrote.“⁶³ Međutim, ovo se sukobljava sa brojnim stihovima u kojima Isus kaže da ne radi ništa sam od sebe već uvek čini ono što Otac želi (Jovan 4:34; 5:19, 30; itd).

Prema još jednoj kritici, Hrist uopšte nije ni pretrpeo kaznu za greh. Ako je krajnji izraz Božijeg gneva večno mučenje u svesnom stanju, onda Hrist nije pretrpeo tu kaznu; ako je večna smrt kazna, onda Bog nije trebalo da ga digne iz mrtvih trećeg dana. Zatim, iako Schreiner ukazuje na to da „Božiji gnev nije kapriciozan, ćudljiv ni proizvoljan, već proizilazi iz njegove svetosti ... iz njegove dobrote, njegovog besprekornog karaktera,“⁶⁴ teško je zamisliti kako se takav gnev uklapa u biblijske prikaze Isusovog raspeća. Teško mi je da shvatim kako bi Otac imao pravični gnev u svom srcu umesto srceparajuće ljubavi i sažaljenja dok gleda svog voljenog

⁵⁹ Morris, *The New Bible Dictionary*, str. 106.

⁶⁰ Grotius, *A Defense*, str. 185-6.

⁶¹ John Dominic Crossan kaže da „Ispaštanje umesto nekog je loša teoretička hrišćanska teologija baš kao što je samoubilački terorizam loš kao praktična islamska teologija. Isus je umro zbog naših grehova, ili *od* naših grehova, ali to nikada ne bi trebalo da bude protumačeno kao *za* naše grehove“ *God and Empire* (NY: Harper Collins Publishers, 2007), str. 140.

⁶² Mark Stibbe, *My Father's Tears: The Cross and the Father's Love* (London: SPCK, 2014), str. 34.

⁶³ Wissowatius, *The Racovian Catechism*, str. 306.

⁶⁴ Schreiner, „Penal Substitution View,“ u *The Nature of the Atonement*, str. 80.

Sina, krvavog i prebijenog, kako pati u agoniji satima. (Moguće rešenje bi bilo da Hrist umilostivljuje Božiji gnev prema čovečanstvu a da ga pri tom lično ne iskusi.)

Na kraju, zamena okrivljenog sumnjičavo podseća na pagansko žrtvovanje ljudi zarad umirivanja ljutih bogova. Štaviše, ako Hrist plaća kaznu za sve grehe, onda zar mi nismo „apsolutno oslobođeni obaveze da budemo kažnjeni i stoga nijedan više uslov se nama ne sme postaviti da bi bili oslobođeni kazne za počinjene grehove.“⁶⁵ Chalke je ozloglašen jer je izneo sledeću kritiku:

Činjenica je da krst nije oblik kosmičkog zlostavljanja dece – osvetoljubivi Otac kažnjava svog sina za greh koji nije ni počinio. Razumljivo je da i vernici i oni koji to nisu smatraju da je ova uvrnuta verzija događaja moralno pogrešna i da predstavlja veliku prepreku ka veri. Međutim, takav koncept se u potpunosti suprotstavlja izjavi „Bog je ljubav.“ Ako je raspeće lični čin nasilja koji je Bog namenio čovečanstvu a umesto čovečanstva ispaštao njegov Sin, onda to ismeva Isusovo učenje da volimo neprijatelje svoje i da ne vraćamo milo za drago.⁶⁶

Naravno, oni koji brane zamenu okrivljenog imaju odgovore na te kritike, ali ovde se ne možemo dublje pozabaviti njima.⁶⁷ Sada ćemo baciti pogled na slabo poznat model ispaštanja koji se zove vladina teorija.

6. Vladina teorija

1617. Hugo Grocije je napisao delo pod nazivom *Odbrana katoličke vere u vezi zadovoljenja Hrista, protiv Fausta Socina*, jer je Faust propovedao da Bog može da oprostí greh a da ne traži zadovoljenje. Iako Grocije nije imao nameru da unosi inovacije, već da brani tradicionalno shvatanje, njegov jedinstveni pristup ispaštanju usled njegovog profesionalnog interesovanja u međunarodne odnose, doveo je do onog što je kasnije postalo poznato pod imenom vladina teorija ispaštanja.⁶⁸ Umesto da smatra Boga povređenom stranom koja zahteva umilostivljenje ili kao nekog kome treba da isplatimo dug, Grocije posmatra Boga kao vladara sveta koji postupa zarad sveopšteg dobra. Bog reaguje protiv greha, kako to Sam Storms formuliše, „ne u smislu retributivne pravde koja se javlja iz Božijeg karaktera, već u smislu distributivne pravde povezane sa interesima javnog zakona i poretka, čijim održavanjem se može očuvati sveopšte dobro.“⁶⁹ Grocije kaže da „svi pozitivni zakoni su apsolutno rastegljivi jer zakon nije nešto što je unutar Boga niti je to volja samog Boga, već je on samo efekat te volje.“⁷⁰ Samim tim, Bog može da izabere da prihvati delimičnu isplatu. Evo kako Grocije razlaže ovu ideju:

Stoga, Bog ima najjače razloge da kažnjava, posebno ako nam je dopušteno da procenimo jačinu i brojnost grehova. Ali, zato što među njegovim atributima preovladava ljubav prema

⁶⁵ Wissowatius, *The Racovian Catechism*, str. 306.

⁶⁶ Chalke and Mann, *The Lost Message*, str. 182-3.

⁶⁷ Za detaljno pobijanje više od dvadeset i četiri kritike vidite: Jeffery et. al., *Pierced for Our Transgressions*, str. 208-328.

⁶⁸ Oni koji podržavaju ovo viđenje su Charles Finney, William Booth, Jonathan Edwards Jr., kao i mnogi metodisti u devetnaestom veku.

⁶⁹ Sam Storms, „Grotius and the Governmental Theory of the Atonement,“ *Enjoying God Blog*, March 17, 2009, pristupio April 6, 2016, <http://www.samstorms.com/all-articles/post/grotius-and-the-governmental-theory-of-the-atonement>.

⁷⁰ Grotius, *A Defense*, str. 75.

ljudskoj rasi, Bog je bio voljan, iako je mogao da kazni sve grešnike zasluženom i legitimnom kaznom, tj. večnom smrću, iako je imao razloge da to uradi i da poštedi one koji su verovali u Hrista. Ali pošto mi moramo biti poštedeni bilo pružanjem primera ili ne pružanjem primera protiv mnogobrojnih velikih grehova, u njegovoj najsavršenijoj mudrosti, on je odabrao taj način kojim bi mogao da pokaže više svojih atributa odjednom, i pomilovanje i strogoću, ili svoju mržnju prema grehu i brigu za očuvanje svog zakona.⁷¹

Bog ima pravi razlog da traži kaznu kao neko ko je povređen prestupom. Kao vladar moralnog univerzuma, on ima dobar razlog da umanji kaznu. Zapravo, on čini oba. On zahteva kaznu koja je manja od duga koji mu se duguje a u isto vreme pokazuje koliko je ozbiljan greh i postavlja primer kako bi odvratio greh i inspirisao pravičnost.

Prednost ovog viđenja je ta što Bog redovno rešava taj problem što se čovečanstvo udaljilo od njega. Njega ne obavezuje nikakav princip spoljašnje pravde, pa ne mora da postupa na određen način, niti je on osvetoljubivo božanstvo koje zahteva krvnu žrtvu kako bi umirio svoj bes. Hrist nosi naše grehove; on je ubijen zbog naših prestupa. On trpi najveću kaznu koju neko može da plati – kaznu smrću – i time okajava celu ljudsku rasu. Bog može da zadrži svoju svetu pravdu a u isto vreme da izrazi ljubav i milost sa osvrtom na to kako Hristov krst može maksimalno da pomogne ljudima da odaberu njega i njegovu darežljivu ponudu spasenja.

Kritike

Kao što je slučaj sa druge dve teorije zamene, vladino viđenje se suočava sa brigom oko pravde. Nije fer da jedan čovek primi kaznu koju zaslužuju drugi, koji prolaze nekažnjeno. U sledećem poglavlju ćemo se pozabaviti ovim prigovorom sa nadom da ga rešimo. Pored toga, Wayne Grudem odbija vladinu teoriju zbog toga što 1) nije u mogućnosti da na adekvatan način nadomesti Hristu za to što je umro za naše grehove, 2) oduzima objektivni karakter ispaštanja, 3) uvodi sumnju u to da je potpun oproštaj dostupan jer Hrist nije u potpunosti platio za greh, 4) podrazumeva da je Bog nama oprostio u svom umu pored toga što je Hrist umro na krstu i 5) implicira da je Bog promenljiv, što vređa Božiji „apsolutni karakter pravde.“⁷² Neću ovde raspravljati o Grudemovim prigovorima, samo ću reći da oni izgleda proizilaze iz pogrešnog shvatanja a ne biblijskih i logičkih osnova. Sada, hajde da razmotrimo viđenje koje nam pomaže da pobegnemo od uporne brige oko pravde.

7. Teorija zamene u zajednici

Joshua Thurow je predložio ovu teoriju u Dnevniku analitičke teologije (maj 2015.) i ja sam se susreo sa njom u sjajnom Tuggyjevom podkastu o trojstvu, epizodi 92 (jun 2015). Thurow posmatra ispaštanje iz perspektive kolektivnog greha. Na primer, kada se neka kompanija loše ponaša, određena podgrupa te kompanije je počinila zasebna loša dela koja su doprinela kolektivnom prekršaju. Vlada ili zajednica ne smatra svaku osobu odgovornom za pojedinačna loša dela; umesto toga, ona zahteva da ta kompanija ispravi grešku, možda izvinjenjem,

⁷¹ Na istom mestu, str. 107.

⁷² Wayne Grudem, *Systematic Theology* (Grand Rapids: Zondervan, 1994), str. 582-3.

unošenjem promene, nadoknadom štete ili plaćanjem nekakve kazne.⁷³ Kompanja zatim mora da nađe način da se interno izbori sa situacijom. Ona može da od svake osobe traži da plati deo kazne ili može da kaznu isplati novcem iz svog profita. Međutim, svaki pojedinac je uključen i treba da se iskupi. Na primer, pojedinci koji su odgovorni za počinjeno delo mogu javno da se izvine i da budu prebačeni na niže pozicije. Oni nisu platili ono što je kompanija dugovala ali su učinili nešto kako bi pokazali da se kaju zbog toga što su učinili i složili su se sa tim što je kompanija učinila kako bi umilostivila zajednicu. Nasuprot tome, neko može da odbije da prihvati rešenje kompanije i da umesto toga radi čitav život kako bi se iskupio. Štaviše, neko može da odbije da prihvati to što kompanija zahteva, i da prekine radni odnos umesto da ispravi problem. Zamena u zajednici zavisi od ideje da se jasno može napraviti razlika između korporativnog i pojedinačnog greha. Thurov nam daje još jedan primer koji nam je od velike pomoći:

Prvo, razmotrite primer pogrešnog postupanja pojedinca: košarkaš namerno udara drugog košarkaša u toku igre. Sudija sa pravom kazni igrača koji je načinio prestup. Bilo bi pogrešno kada bi neko drugi platio grešku ovog igrača (npr. saigrač, njegovi obožavaoci, njegova majka). Kazna za nasilni prekršaj mora biti plaćena i mora je platiti niko drugi do počinilac. Zatim, uzmite u obzir slučaj koji uključuje istu vrstu prekršaja, samo što je na kolektivnom nivou: izbije tuča između dva košarkaška tima tokom utakmice. Sudija odluči da kazni tim koji je započeo sukob – a ne svakog igrača ponaosob. Sada, postoji mnogo moralno prihvatljivih načina da tim plati kaznu. Svaki igrač može da doprinese određenom svotom novca. Jedan igrač (čak iako nije lično učestvovao u tuči) može da se založi za svoj tim. Trener može da učestvuje, takođe (čak iako on nije učestvovao u tuči).

Samim tim, pristup zamene u zajednici se ne fokusira samo na pojedinačne prestupe, već na celu grupu. Kao rezultat načina na koji grupe funkcionišu, neki deo grupe može da se iskupi u ime cele grupe. Thurov pruža još jedan primer kompanije koja je zagadila reku i ilustruje koliko jedan predstavnik može da se založi za grupu:

Pretpostavimo da su neki zaposleni izveli plan zagađenja i dali sve od sebe da to sakriju od nadležnog pa on nije ni bio svestan da kompanija krši svoje obaveze. Nadležni može da „prihvati odgovornost“ čak iako sam nije moralno odgovoran za kršenje te obaveze. On to može da učini jer je *uzročno* odgovoran, čak iako ne snosi moralnu odgovornost za prekršaj.⁷⁴

Dakle, Isus, koji je ljudsko biće, ponudio se da ispašta za čitavo čovečanstvo. On nudi zadovoljenje i/ili trpi kaznu umesto svih, kao drugi Adam ili predstavnik ljudskih bića. Bog ga je postavio kao Mesiju – pomazanog vođu sveta – i prihvata šta Isus nudi u ime grupe. Čim iskupi čovečanstvo, pojedinačni prestupnici mogu da učestvuju u novom pomirenju sa Bogom ako priznaju da su pogrešili (ispovest) ili se posvete tome da promene svoje postupke (pokajanje). Stoga, čovečanstvo kao grupa deli se na dve manje grupe: 1) oni koji prisvajaju

⁷³ Richard Swinburne je rekao „Ispaštanje uključuje tri komponente – pokajanje, izvinjenje, popravku, i kažnjavanje (mada nisu uvek sve komponente neophodne). „*Responsibility in Atonement* (New York: Oxford University Press, 1989; reprint, 1998), str. 81.

⁷⁴ Joshua Thurov, „Communal Substitutionary Atonement,” *Journal of Analytic Theology*, (may 2015): str. 52.

ono što je Isus učinio u ime grupe i 2) i one koji to ne čine. Bog je dao Mesiji pravo da sudi ovoj drugoj grupi na zadnji dan.

Teorija zamene u zajednici ima nekoliko značajnih prednosti. Prvo, kompatibilna je sa viđenjima koja se odnose na kaznu i zadovoljenje, što i Thurow tvrdi, kao i sa vladinom teorijom. Zatim, ona rešava brigu oko pravde. Više ne moramo da se žalimo da neko nepravedno pati u ime nevine osobe, pošto sam Hrist nije samo član grupe već član od ključnog značaja, šef, i on može da preuzme odgovornost za pogrešno postupanje.⁷⁵ Treća prednost je ta što ova teorija pristupa problemu čovečanstva iz tačke gledišta grupe, što Biblija stalno čini. Na primer, Biblija prevashodno govori o tome da je Hrist umro za naše grehove, ne moje grehove. (Vidi stihove koji su navedeni u prvom poglavlju, biblijsko shvatanje (8)).⁷⁶ Na kraju, zamena u zajednici nudi učešće. Hrist ne umire umesto ljudi pa mi nemamo moralne obaveze. On umire umesto grupe, ali svaki pojedinac mora da učestvuje u iskupljenju i takoreći da umre sa njim (vidi Kol 2:20; 3:3; Rim 6:5, 8).

Kritika:

Thurow je ponudio tri prigovora na njegovo sopstveno viđenje (i onda nudi odgovore na svaki od njih). Pre svega taj da ne postoji nijedna ljudska zajednica, jer ne postoji nikakva organizovana struktura koja bi tu zajednicu držala na okupu. To može biti slučaj, mada iz Božije perspektive, on svakako može smatrati čovečanstvo grupom. Međutim, Thurow kaže da može biti slučaj da se Isus iskupio samo za Izrael. On je, ipak, jevrejski Mesija. Nejevrejski narod u ovu zajednicu stupa krštenjem (vidi Rimljanima 11:17-25). Međutim, neko se može požaliti da Bog zapravo ne oprašta greh, ako on zahteva zadovoljenje ili kaznu. Međutim, zamena u zajednici nam omogućava da imamo oba, pošto Hrist nudi zadovoljenje ili trpi kaznu u ime grupe, ali pojedinci ne učestvuju u ovom pomirenju sa Bogom sve dok se ne pokaju i ne prime pojedinačan oprost. Treće, Bog izgleda podržava nasilje kao i zlostavljanje nevinih prihvatanjem Isusove strasti kao sredstva pokajanja. Isus nije ni dete a ni puki posmatrač; on se dobrovoljno prijavio da bude Božiji pomazani predstavnik. Pored toga, Bog primenjuje nasilje kroz Bibliju, kako u Starom tako i u Novom zavetu, pa prihvatanje ovog čina nasilja se ni na koji način ne suprotstavlja njegovom načinu vladanja. Socinius dodaje to da zastupanje mišljenja da Hrist ne može biti naš predstavnik na osnovu toga što on nije proglašen crkvenim poglavarom do vaznesenja.⁷⁷ Međutim, Bog je odredio da on bude mesija a samim tim i predstavnik, od objave (Luka 1:32-33) i potvrdio na njegovom krštenju pomazavši ga duhom

⁷⁵ Thurow zastupa mišljenje da Isus može na pravi način da predstavlja čovečanstvo samo ako je na neki način kauzalno odgovoran (npr. on je stvorio čovečanstvo). Međutim, Isus je Božiji predstavnik zato što ga je On postavio. Isus još uvek treba da izabere da li da postupi u ime grupe ili da spase sopstvenu kožu.

⁷⁶ N. T. Wright kaže: „Najprirodnije značenje fraze: „oprostaj za grehove“ za Jevrejina iz prvog veka nije na prvi susret oproštenje *pojedinačnih* grehova, već uklanjanje grehova celokupne nacije.“ *The New Testament and the People of God* (Minneapolis: Fortress Press, 1992), str. 273. Jedini izuzetak u celokupnom oprostaju koji mogu da pronađem, je tamo gde Pavle kaže: „Hrist me je voleo i dao je sebe za mene“ (Galatima 2:20). Ovde Pavle prisvaja ono što je Isus uradio za grupu. Mi pronalazimo nešto slično kod godišnje proslave Pashe, kada otac kuće kaže: „Zato što je GOSPOD učinio nešto za mene kada sam izašao iz Egipta“ iako većina Jevreja tokom istorije nikada nije ni živela u Egiptu (2. Mojsijeva 13:8).

⁷⁷ „Štaviše, Socinije nastavlja, ortodoksna doktrina, koja naglašava Hristovu iskupljujuću smrt, ne može samu sebe da podrži uverenjem da je Hrist kao Glava Crkve bio kvalifikovan da na sebe preuzme kaznu umesto njegovih članova; Pre svog vaznesenja, Isus nije imao poseban odnos sa drugim ljudskim bićima, pa njegova smrt, stoga, nije oslobodila njegove učenike od neminovne smrti.“ William, *The Radical Reformation*, str. 988.

(Luka 3:22). Čovek teško može da posumnja da je Isus preuzeo tu ulogu nakon trijumfalnog ulaska (Luka 19:38), iako njegova inskripcija nudi najjasniji dokaz, kada je javno na tri jezika objavljena njegova mesijanska tvrdnja (Luka 23:38).

Thurow smatra da Isus mora da bude stvaralac čovečanstva na osnovu toga što kao pravi predstavnik on je uzročno odgovoran za grešku čovečanstva. Stoga, ako Hrist stvara čovečanstvo sa potencijalom da pogreši, onda on može da prihvati odgovornost kada ono zaista učini nešto pogrešno. Međutim, ovo povlači nešto sasvim drugo. Na primer, kada se vlada okomi na kompaniju jer nije postupila kako treba, to bi sigurno predstavilo konflikt interesa ako bi vladar koji pokreće tužbu u isto vreme bio i direktor kompanije. Ako je Isus Bog, onda, on je i stvoritelj čovečanstva i uvređeni vladar koji smatra čovečanstvo odgovornim za počinjenu grešku. Neko ne mora da bude uzročno odgovoran za situaciju i da preuzme odgovornost za istu; taj mora da bude u odgovornoj poziciji. Ako je takva osoba propisno postavljena da bude predstavnik grupe, ona mora da preuzme odgovornost za to što su oni uradili u prošlosti i u sadašnjosti.

Zaključak:

U prvom poglavlju sam postavio neke biblijske neosporive činjenice: Isus je umro za naše grehe da bi nas oslobodio da živimo pravično, opravdao mimo zakona, da bi nam pružio primer, porazio đavola, izrazio ljubav, pomirio nas sa Bogom, pružio nam večni život itd. Zatim, istakao sam nekoliko većih teorija ispaštanja uključujući i teoriju otkupa, teoriju Christus Victor, teoriju moralnog primera, teoriju zadovoljenja, teoriju zamene okrivljenog, vladinu teoriju i zamenu u zajednici. Pokušao sam da predstavim jake i slabe strane svake teorije tako da čitalac može da vidi kako svaka od njih funkcioniše. Sada bih želeo da nekoliko iskombinujem kako bih pokazao kako sve može da se uklopi.

Počću sa zamenom u zajednici. Kao što sam ranije napisao, ovo nije zasebna teorija, već izmena ili dopuna bilo teoriji zadovoljenja ili zamene okrivljenog. Ova poslednje navedena teorija inisitira na tome da je Hrist umesto nas na sebe preuzeo kaznu za greh. Kada se sagleda Isaija 53, teško je poreći da je to istina. Međutim, ja uopšte nisam ubeđen da je Bog prolio svoj gnev na njegovog voljenog Sina dok je bio razapet na krstu i dok mu sa lica liju krv i znoj. Ipak, zar nije kazna smrt, nasuprot Božijeg gneva? Ili još bolje, zar nije izraz Božijeg gneva pogubljenje? Ne poričem da Bog ima gnev. O tome jasno govore brojni biblijski stihovi. Pored toga, kao biblijski unitarijanac, ne mogu da prihvatim trijadološki koncept u kom Bog umire za nas. Zbog toga ne moram da se bavim manama koje sam naveo u prethodnoj diskusiji: trijadološkim logičkim apsurdnostima, umanjivanjem vrednosti krsta i svemu što se suprotstavlja besmrtnosti. Međutim, još uvek moram da se pozabavim pitanjem kako „običan čovek“ može da plati grehe čovečanstva. Verujem da viđenje zamene u zajednici hrabro korača u tom smeru, ali na kraju mi ne možemo da kažemo da je kazna koju je on platio zarad grupe zapravo jednaka ogromnom broju grehova koje je ovaj svet počinio. Čovečanstvo je izuzetno iskvareno i bilo je takvo još od početka. Ratujemo, ubijamo, silujemo, mučimo, varamo, manipulišemo, zlostavljamo, diskriminišemo, zagađujemo ... i to nije sve. Mi stalno zanemarujemo i omalovažavamo ono što Bog kaže da je u redu.

Kao posledica toga, složiću se sa primarnim uvidom vladine teorije: Bog u isto vreme traži i umanjuje kaznu. Na kraju, Bog je moralni vladar kosmosa pa sam pronalazi način da reši rastavljenost izazvanu grehom dok u isto vreme pokazuje milost i pravdu kao i sve veću ozbiljnost kada je greh u pitanju i pruža primer onima koji će doći kasnije. Samim tim, on ne samo da se bavi grehom, već to čini na način koji maksimalno umanjuje budući greh. Dakle, kada se sve spoji, mi imamo „vladinu teoriju zamene u zajednici.“ Avaj, takav naslov neće zaživeti.

Orr tvrdi da bi teorija ispaštanja bila adekvatna ona mora da ima „aspekt umilostivljenja, ispaštanja, restitutio in integrum, kao i moralni uticaj.“⁷⁸ Možemo dodati da se teorija podudara sa mnogim biblijskim činjenicama a da se ni jednoj ne protivi. Štaviše, teorija treba da objasni zašto je Hrist morao da umre, ima logičkog smisla i uklapa se sa biblijsko-hebrejskim etosom. Ja verujem da ovaj moj stav to sve čini. Štaviše, ja ne nameravam da ovo što sam napisao proglasim konačnim, čak suprotno. Nadam se da ova moja analiza može pomoći drugima, posebno biblijskim unitarijancima, da razumeju glavne opcije i forme njihovih biblijski zasnovanih i logički kohezivnih viđenja ispaštanja.

Za izdanje na srpskom jeziku:
www.biblijski-monoteizam.com
Oktobar 2017

Prevod sa engleskog:
Marija Ivković

Korektura:
Aleksandar Vuksanović

⁷⁸ Orr, "Atonement", str. 74.